

mimari hafıza

Mimarlık Kültür Dergisi | Sayı 4 | Nisan 2020

Bir Mimar Bir Üslûp
Sedad Hakkı Eldem

Kitap Tahlili
Türk Evi, Cengiz Bektaş

Birikim
Türk Evleri

Türk Evlerine Dair Notlar

Toplu Konuttan Türk Evine Bakış

Türk Evinde Motiflerin Dili

Gezi Yazısı
Blagay Tekkesi, Bosna Hersek

mimari hafıza

Mimarlık Kültür Dergisi

IZÜ
MİMARLIK VE SANAT
KULÜBÜ

İMTİYAZ SAHİBİ

İZÜ Mimarlık ve Sanat Kulübü adına
Kulüp Başkanı Saliha Koçkaya

EDİTÖR

Feyza Köroğlu

YAYIN KURULU

Saliha Koçkaya
Öznur Kara
Zeynep Karahan
Mehmet Sefa Akbaba
İbrahim Ethem Karaköse
Meliha Nur Özönder

KULÜP DANIŞMANI

Ömer Faruk Tekin

TASARIM

Mahmut Esad Karaaslan
Güzide Kahya
Ümit Karabayır

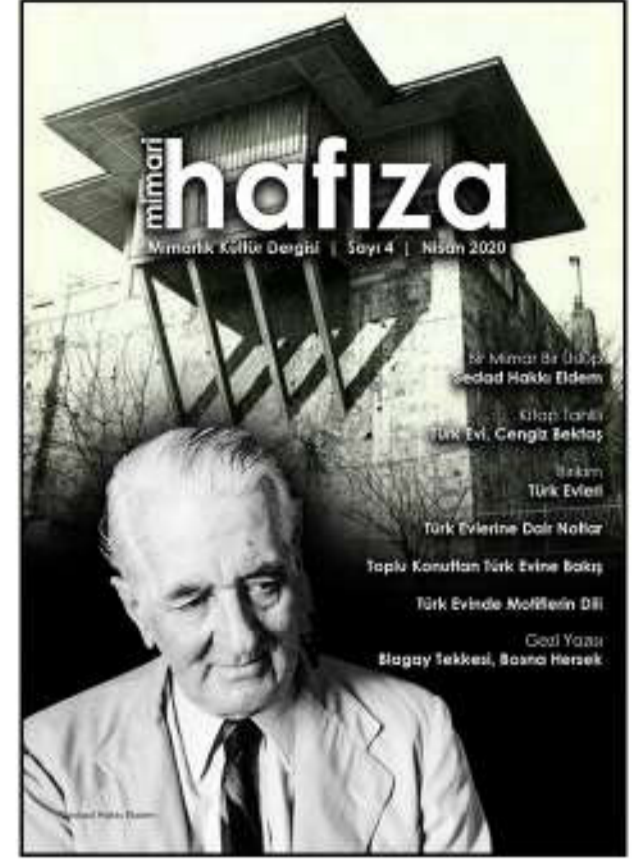
İLETİŞİM

hafizadergi@gmail.com

@hafizadergi

@izumimvesanat

Mimarlık Kültür Dergisi
Sayı 4, Nisan 2020

Bu karekod aracılığı ile
sayıyı elektronik ortamda
görüntüleyebilirsiniz.

Mimari Hafıza 4. Sayısında,

Durma!
Koş!
Yakala!
Anı Yaşa!

Dur!
Düşün!

...

Modern dünya durmamızı istemez, durursak düşünür, düşünürsek karşı çıkarız. Durup düşünmek, unuttuğumuz bir deyim iken, öyle zamanlara şahit oluyoruz ki; modern dünyanın kendisi de durdu. Ve nihayetinde biz de. Hem de öyle herhangi bir yerde değil, evlerimizde durduk. Uzun zamanlar evde(!) durmamız gereken bu naif süreçte (covid19) sormak istedik:

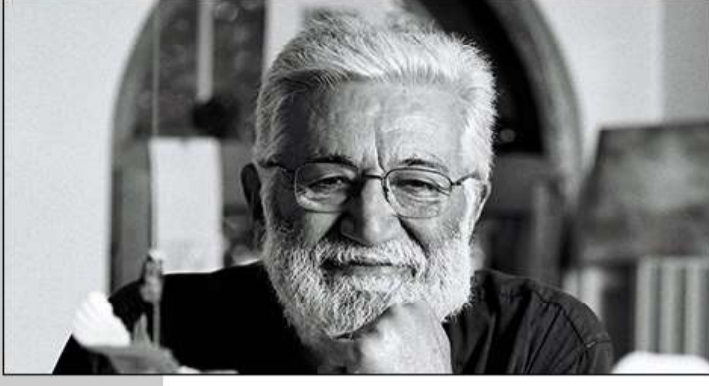
Ev neydi? Durduğumuz yer tam olarak **ev** miydi?
Bu sayımızda sizler için evde durduk.

Evde kalıp, evi düşündük.

Önemli olan yolda olmak diyerek; geç de olsa, sayımızı siz değerli okuyucularımızın istifadesine sunmaktan büyük mutluluk duyuyoruz. Yoğun sınav ve uzaktan eğitim programının yanında, dergiye emek veren değerli arkadaşlarımıza teşekkürü bir borç biliriz.

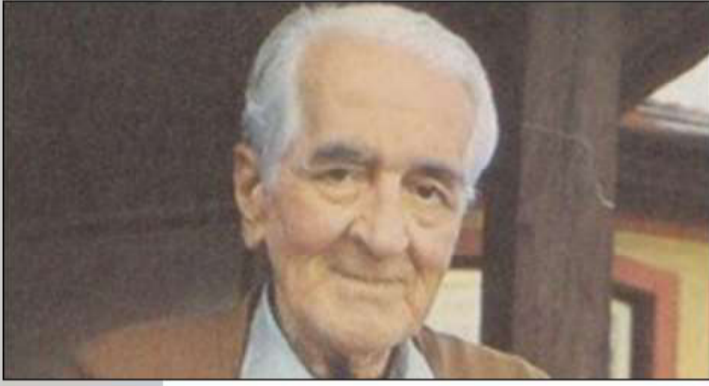
Sayının gecikmesi için affınıza sığınır, keyifli okumalar dileriz.

Feyza Köroğlu
Editör

04 Cengiz Bektaş Anısına

Mimari Hafıza Dergisi

06 Bir Mimar Bir Üslûp Sedad Hakki Eldem

Meliha Nur Özönder

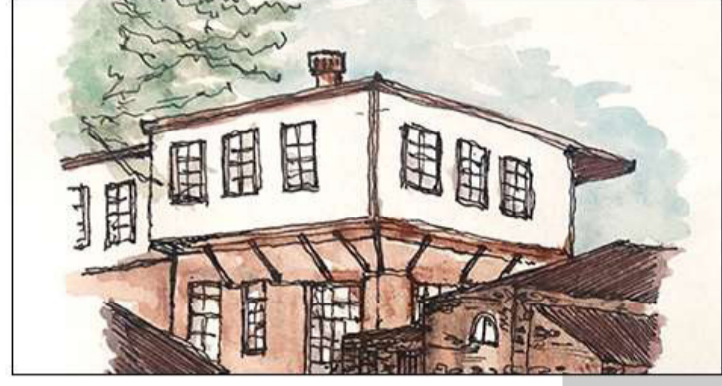
22 Türk Evi Kitap Tahlili ve Kitap Önerileri

Fatma Nur Özdemir

32 Birikim Geleneksel Türk Evleri

Bilgenur Aksu, Öznur Kara, Azade Hocagil

Türk Evine Dair Notlar **44**
Fatma Nur Özdemir

Toplu Konuttan Türk Evine Bakmak **50**
Ümit Karabayır

Türk Evinde Motiflerin Dili **62**
Zehra Sezer

Gezi Yazısı Blagay Tekkesi **72**
İbrahim Ethem Karaköse

İnsanın insanla ve toplumla, kültürü ile yaşaması düşüncesi, geçtiğimiz Mart ayında vefat eden **Cengiz Bektaş**'ın mimari anlayışının özü olmuştur. Ulusal ve uluslararası yarışmalarda 25'in üzerinde ödül almıştır. 26 m²'lik eve hayatı sığdıran böylelikle dargınlığı dışarıda bırakan (sığdıramayan) mimarımız, yaşamak için İstanbul'dan bir parça kalan Kuzguncuk evlerini tercih etmiştir. Yaşadığı sürece özümüzden uzak dönüşümlere karşı ev özelinde mücadele etmiştir.

Mimarların işe başlamadan önce; projelerin yapılacağı yerde bir hafta vakit geçirmesini tavsiye ederken, bir yerin de ancak sokaklarında yürüyerek tanınacağını söylemiştir. Şehirleri mahalle ölçeğinde değerlendirirken de mahalleli için sosyal alanlar oluşturmanın yanı sıra çocuk gözüyle mahalleye bakıp onlar için de mekânsal düzenlemelere yer vermiştir.

Cengiz Bektaş'ı kendi mimarlık anlayışını dile getirdiği kendi cümleleri ile hatırlamak isteriz:

“Beni yapıya bir kişilik bir kimlik verebilmek ilgilendiriyor.

Bundan ötesi benim için teknoloji ve ayrıntıdan ibaret.

Kendi kültürünün, geleneğinin ne olduğunu bilmeyen kişilerin bilgisizliği uyarınca yapılan yapılar, ‘Bu geçmişin çocukları bunlar olabilir mi?’ sorusunu akla getiriyor.

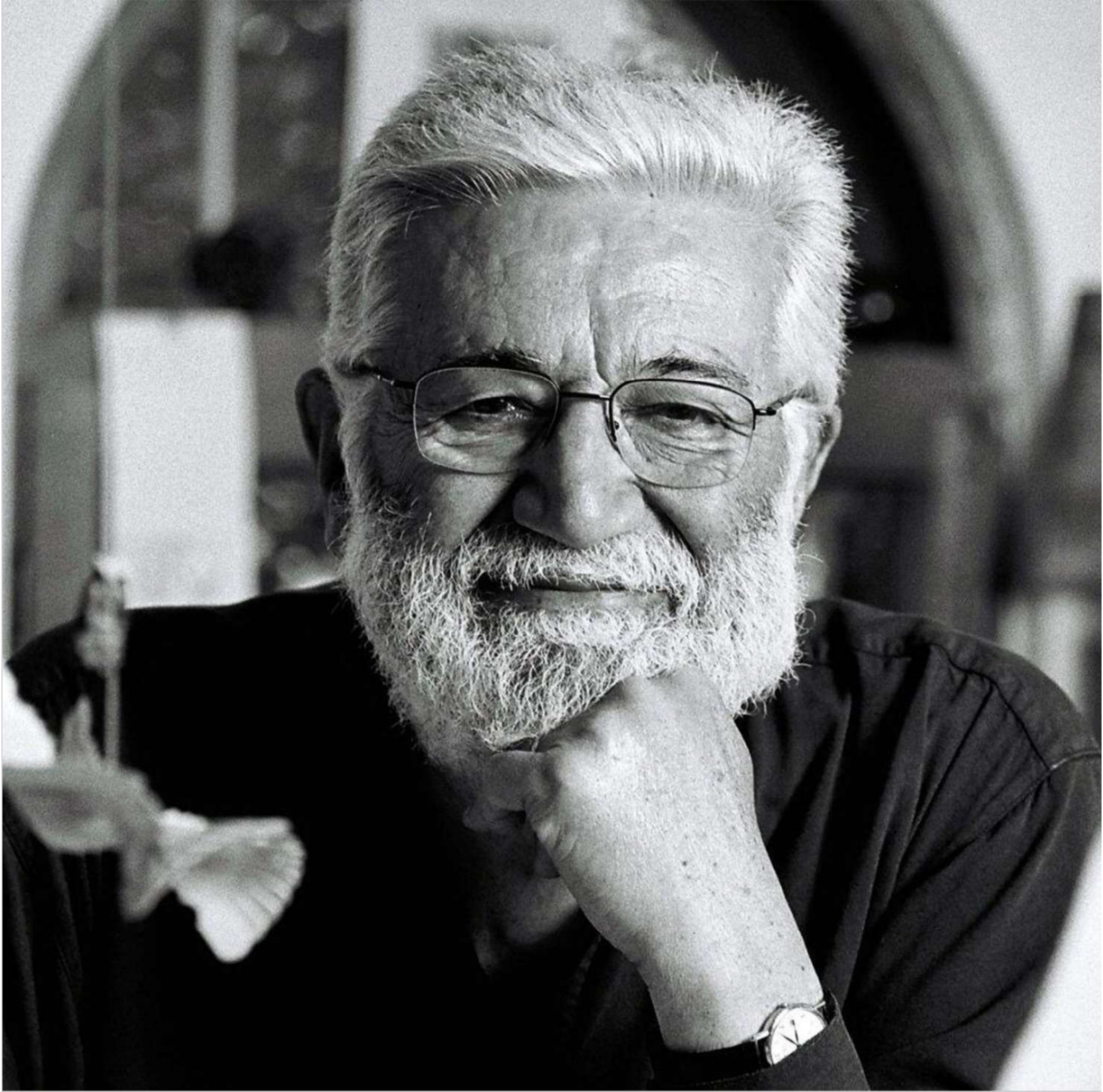
Bana göre mimar, özellikle de bizim mimarlarımız, kültür birikiminin bilincinde olmalı.

Mimarlık elbette ki insanlar için, bu çağda onlara insancıl oylular sunmak için yapılmalıdır. Onların gereksinimleri, mutlulukları sağlıkları için çalışmak demek bu.”

(Bektaş C., Mimar Yalan Söylememeli, 2007)

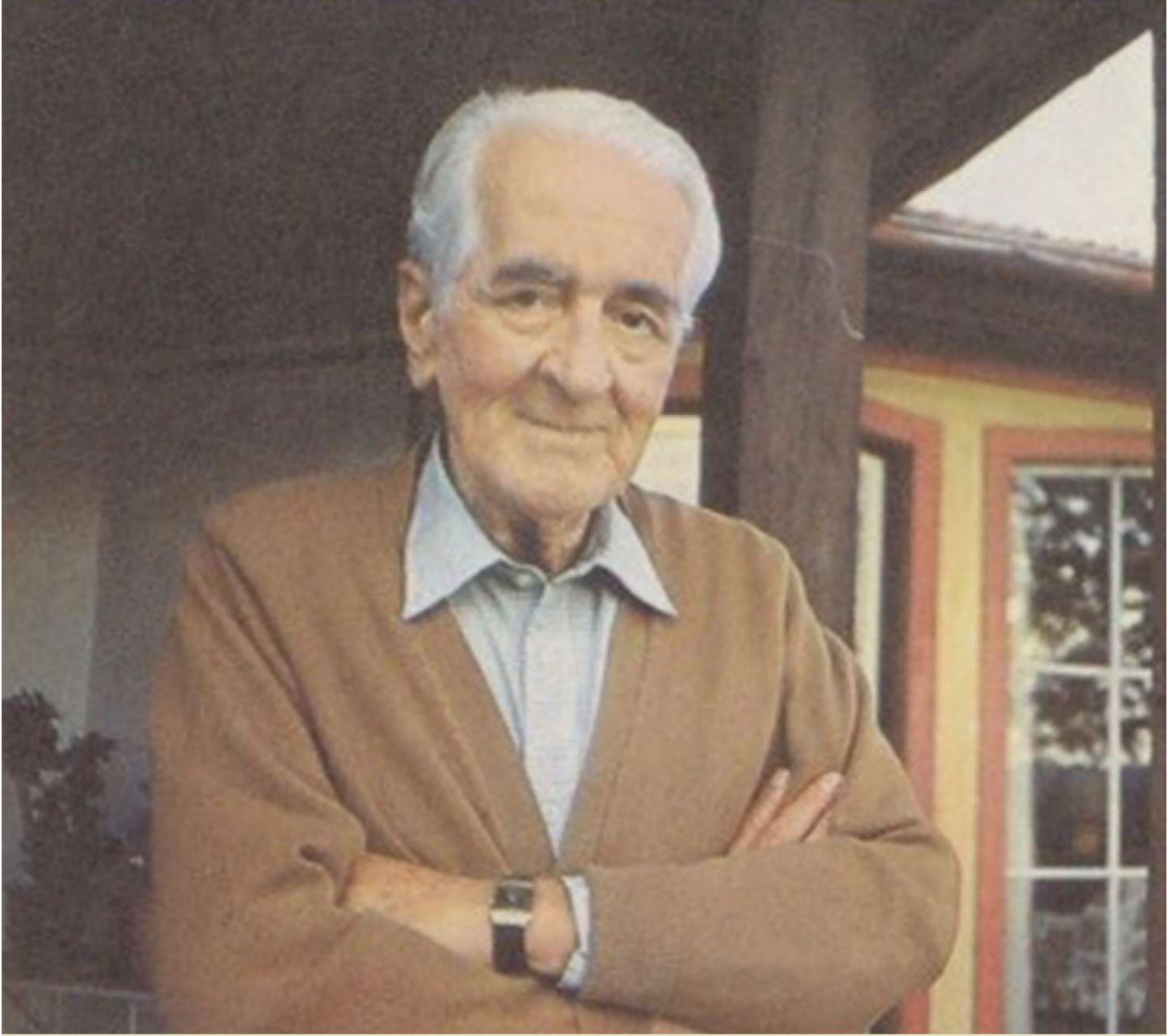
Cengiz Bektaş'a evin özüne yönelik çabalarından dolayı teşekkür eder, mimarlık câmiasına başsağlığı dileriz.

Mimari Hafıza Dergisi

Cengiz Bektaş

26 Kasım 1934 - 20 Mart 2020

BİR MİMAR BİR ÜSLÛP

SEDAD HAKKI ELDEM

*Meliha Nur Özönder**

“...Mimarlık budur. Mimarlık kâbil olduğu kadar topraktan ayrılmamaktır.”

BİR MİMAR BİR ÜSLÛP SEDAD HAKKI ELDEM

SEDA HAKKI ELDEM KİMDİR?

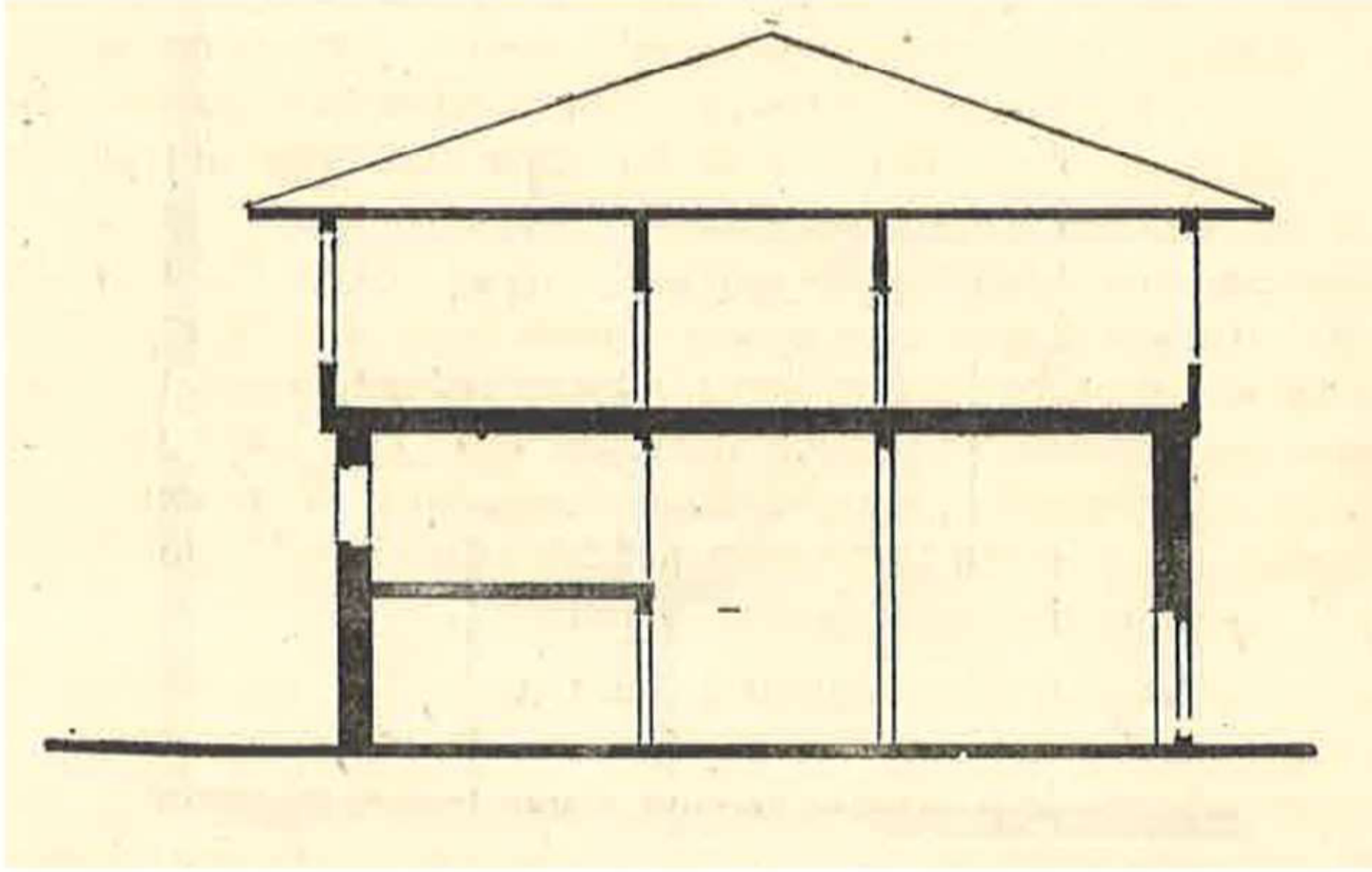
Sedad Hakkı Eldem, 1908'de İstanbul'da dünyaya gelir. Babasının diplomat olması sebebiyle Eldem'in çocukluk ve gençliği, Avrupa'nın, başta Cenevre, Münih ve Zürih olmak üzere, çeşitli kentlerinde geçer. 1924'te İstanbul'a döner ve aynı yıl, Sanayi-i Nefise' de hocalık yapan mimar Vedat Tek ile tanışıklığı aracılığıyla bu okula kaydını yaptırır ve burada Giulio Mongeri'nin öğrencisi olur. Öğrenciliği sırasında mimari desen çizimleriyle ilgilenerek boş vakitlerinde Topkapı Sarayı'nda ayrıntılı krokiler yapar. Eldem, mezun olduktan sonra devlet bursuyla 3 yıllığına Avrupa'ya gönderilir. Paris ve Berlin başta olmak üzere birçok Avrupa kentini dolaşır, Auguste Perret ve Hans Poelzig gibi mimarlarla çalışma, Le Corbusier'le ise tanışma şansı yakalar. Üç yıl sonlanmadan, Güzel Sanatlar Akademisi'nden (eski Sanayi-i Nefise) gelen davet üzerine Türkiye'ye döner. 1931'de, Budapeşte Fuarı Türk Pavyonu'nun inşa edilmesiyle mimarlık pratiği, 1932'de Akademi'ye atanmasıyla da akademik hayatı başlar. 1988'de hayatını kaybedene kadar iki alanda da sınırsız üretim ve katkı gerçekleştirecektir.

Sedad Hakkı Eldem'in İstanbul ve Edirne ile ilgili özellikle eski fotoğraflardan meydana gelen çok zengin bir arşivinin bulunduğu bilinmektedir. Bu arşivden ve topladığı rölövelerden de faydalanarak bir dizi kitap yazmak suretiyle Türk sanat tarihine büyük hizmeti olmuştur. Özellikle Osmanlı dönemi Türk sivil yapı sanatını çok iyi tanıyan Eldem, ilk olarak Türk Evi Plan Tipleri (1954) kitabını kaleme alır. Bu kitapta Türk Evlerinin plan tiplerini farklı şehirler ve coğrafyalardaki Türk Evi rölöveleri ile anlatır. Sedad Hakkı Eldem Türk Evinde planın önemini şu şekilde anlatır; *"...Türk Evinin muhtelif tiplerini birbirine bağlayan, aradaki vahdeti temin eden başlıca unsur planıdır. Bir evin esas teşkilatı bünyesi ve bir dereceye kadar kitleviyeti, planı ile ifade edildiği gibi, ekonomik ve sosyal durumu, yine planda aynasını bulur. Bu bakımdan plan, bir ev tipinin etüdünde ilk safaya alınacak mevzudur."*

BİR MİMAR BİR ÜSLÛP **SEDAK HAKKI ELDEM**

Eldem plan tiplerine geçmeden önce planı oluşturan katlar hakkında bilgi vermiştir. Çünkü planda hangi katın göz önüne alınması gerektiği önemli bir konudur.

“Türk Evi umumiyetle tek katlıdır. Ancak zaman ile kat adedi fazlalaşmıştır. Öyle olmakla beraber, daima esas kat tektir. Bu esas kat ise birkaç katlı evlerde mutlaka en yukarıdadır. En basit ve alçak ev tiplerinde yalnız bir kat mevcuttur. Bu kat tercihen zeminden bir buçuk iki metre kadar veya fazla yüksekte bulunmaktadır.”

Türk Evi Kesiti

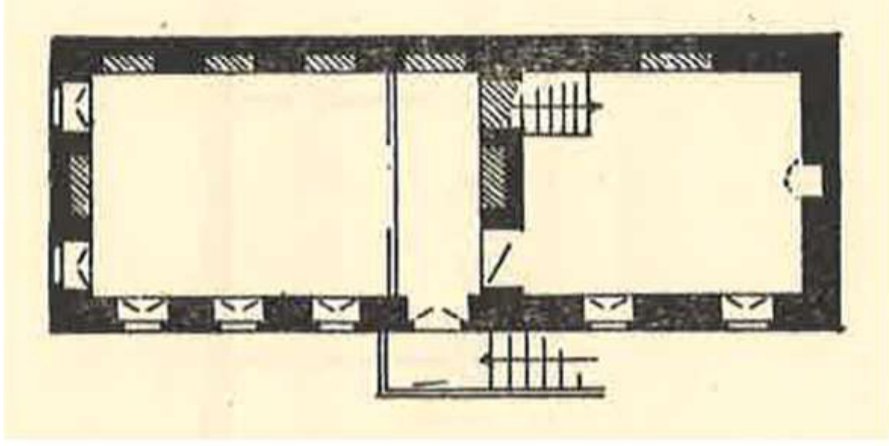
Sedad Hakkı Eldem, esas katın yükseltilme sebebinin, bu katın daha fazla ışık, güneş, hava ve manzara görmesi olduğunu anlatır ve sadece geniş, ferah yerlerde bulunan bahçe içindeki evlerin esas katının zeminde olabileceğini ekler. Yaşam, bu katta devam eder. Bahsettiği -esas katın yükseltildiği- Türk Evleri'nin ise daha çok mahalle içinde bulunduğunu söylemiştir. Esas katın altındaki zemin kat ise oturulmak için kullanılmaz.

“Zemin katı yerine göre, depo, ahır, arabalık, samanlık ve taşlık olarak kullanılır ve zemini ekseriya, dövülmüş toprak veya taş kaplıdır.”

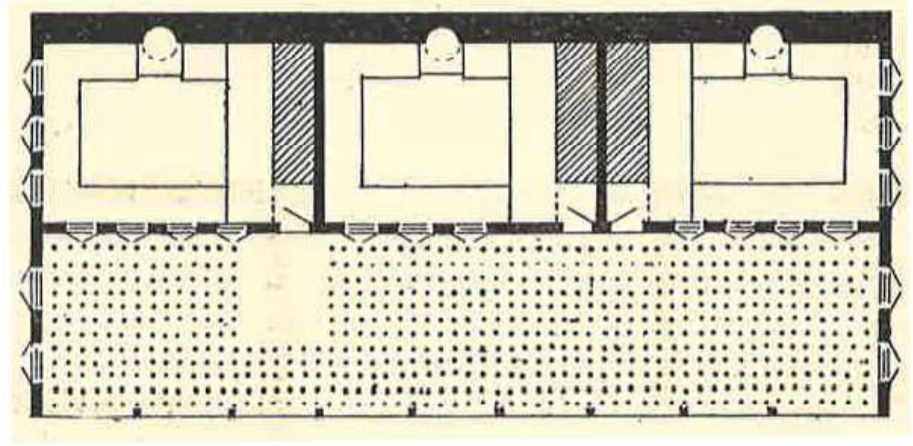
BİR MİMAR BİR ÜSLÛP **SEDAK HAKKI ELDEM**

Eldem, kitabın devamında Türk Evini 4 tipe ayırır:

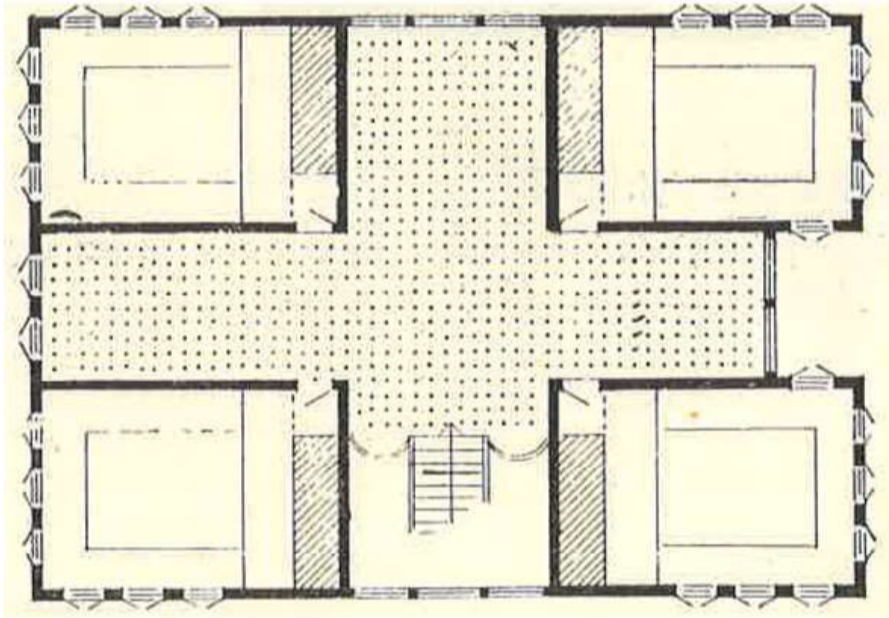
1. Sofasız Plan Tipi
2. Dış Sofalı Plan Tipi
3. İç Sofalı Plan Tipi
4. Orta Sofalı Plan Tipi

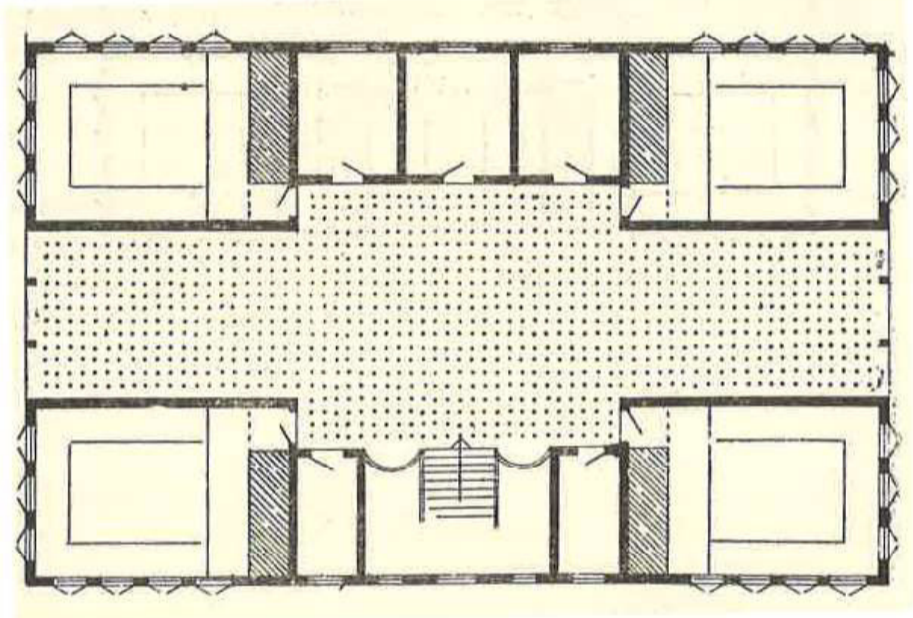
Sofasız Plan Tipi

Dış Sofalı Plan Tipi

İç Sofalı Plan Tipi

Orta Sofalı Plan Tipi

Sedad Hakkı Eldem 1976 yılında Türk Bahçeleri kitabını kaleme alır. Kitabında İstanbul'u şöyle anlatır:

“ Mahallelerin arasında bostanlar, ağaçlıklar bulunuyordu. En büyükleri birer servi ormanı şeklinde olan miri bahçeler ve mezarlıklardı. Şehrin yakın civarı ormanlarla çevriliydi, Istranca, Belgrad, Tokat, Alemdağ ve nice başkaları gibi. Bütün bu güzellikler içinde Boğaziçi ve mesireleri önde gelirdi. Farklı karakterdeki nice vadiler topladıkları suyu Boğaza akıtırlardı. Bu arada çayırlar vücuda gelir, büyük ağaç kümeleri oluşurdu. Bu yerlerin hepsi halkın hizmetinde, şair ve aşıkların emrindeydi. Aslında korunmaları, yaşatılmaları halka terkedilse de olabilirdi; çünkü halk buraları kendine maletmişti.”

f.1, Ara Güler

Sedad Hakkı Eldem sonraki yıllarda 3 ciltten oluşan Türk Evi-Osmanlı Devri kitabını kaleme almıştır. (Klasik Türk Evi (Marmara Bölgesi), 1. Devir Evleri, 2. Devir Evleri ve 3. Devir Evleri bölümlerinden oluşan I. Ciltte, Anadolu ve Rumeli ve İstanbul Evleri çizimler ve fotoğraflar ile anlatılmaktadır. II; Ciltte, Konaklar, Saraylar, Köşkler, Taş Odalar ve Kagir Evler bölümleri, çizimler ve fotoğraflar ile anlatılmaktadır. III. Cilt; Mimari elemanlar, Yapı teknikleri, Türk Şehirleri ve Bahçeler bölümlerinden oluşmaktadır).

Eldem'in mimarlık yaptığı dönem, Türkiye'nin, bütün dünyada benzerlerine rastlandığı gibi, ulusal-uluslararası, yöresel-evrensel olma ikilemi arasında gidip gelmeler yaşadığı bir dönemdir. Eldem'in bu arayışta daha çok ulusalcılıktan yana tavır aldığını, eğitim alanındaki çalışmalarında ve mimarlığın nasıl olması gerektiğine ilişkin kuramsal açıklamalarında açıkça görülebilir.

Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki öğretiminin ilk yıllarında “Milli Mimari Semineri” adıyla bilinen bir çalışma başlatmıştır. Bu çalışmanın amacı, ulusal mimarlık yapıtlarına ilişkin araştırmaların kapsamını genişletmek, sivil ve anonim mimarlık yapıtlarının da incelen-meye değer olduğunu göstermekti. Eldem'in 1930'lardaki akılcı ve işlevci nitelikteki tasarımları da 1940'ların başından itibaren ulusalcılık düşüncelerini yansıtmaya başlamıştı. 1939'da New York Dünya Fuarı için hazırladığı Türk Pavyonu tasarımı, Türk mimarlığında bu anlayışı savunan dönemin başlangıcı sayılır. (f, 2-3)

BİR MİMAR BİR ÜSLÛP **SEDAK HAKKI ELDEM**

f.2, Türk Pavyonu, New York, 1939

f.3, Türk Pavyonu, New York, 1939

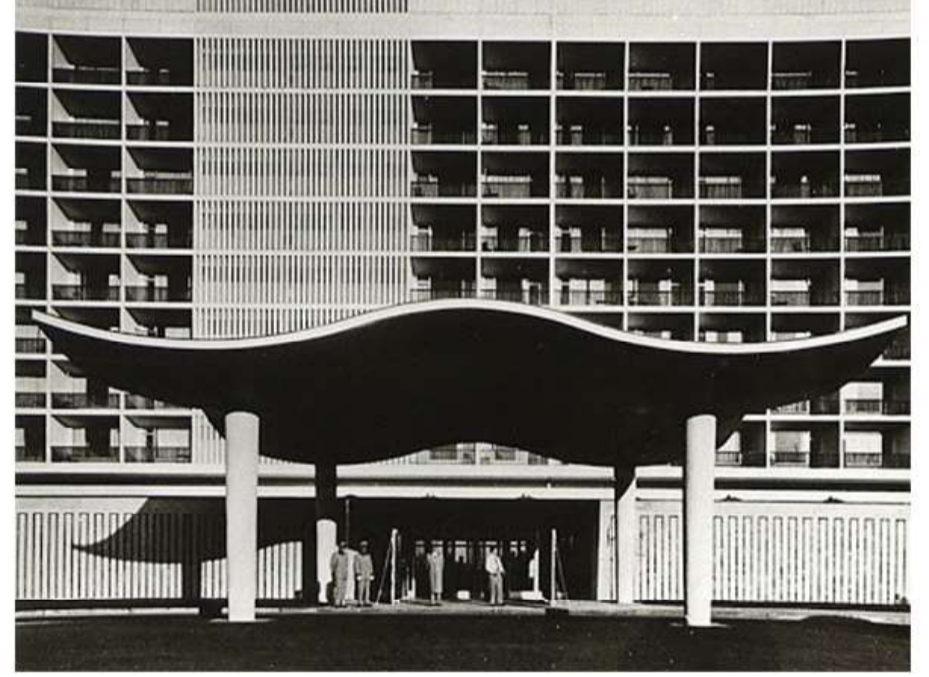
BİR MİMAR BİR ÜSLÛP **SEDAK HAKKI ELDEM**

Eldem, konut, kahve gibi geleneksel işlevlere yönelik yapılarında ağırlıklı olarak Türk mimarlığından esinlenen biçimlenmelere gidiyor, dolayısıyla ulusal mimarlık düşüncesine yaklaşıyordu. Geleneksel Osmanlı motiflerini kullanmaktan çekinmiyor, tam tersine yaptığı tasarımlarda bu klasik unsurları bile isteye kullanmayı tercih ederek, klasik Osmanlı motiflerini yeniden gün yüzüne çıkarmak için gayret ediyordu. Bunun en iyi örneklerinden biri İstanbul'daki Taşlık Kahvesi'dir. (1948-50; -kendi müsaadesi alınarak- 1988'de yıktırıldı.)

Bunun yanında yönetim, eğitim, konaklama gibi çağdaş işlevler söz konusu olduğunda, akılcı ve işlevci bir yol tutuyor, yapısını biçimlendirirken geleneksel öğelerden yararlanmak yerine, işlevin, malzemenin, taşıyıcı sistemin koşullarına uygun biçimlere yöneliyordu. Buna örnek ise İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi (1944, Emin Onat ile birlikte) (f,4), Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi (Emin Onat ve Paul Bonatz ile birlikte) ve İstanbul Hilton Oteli'dir (S. O. M ve Gordon Bunshaft ile birlikte). (f,5)

f.4, İÜ Fen Edebiyat Fakültesi, 1944

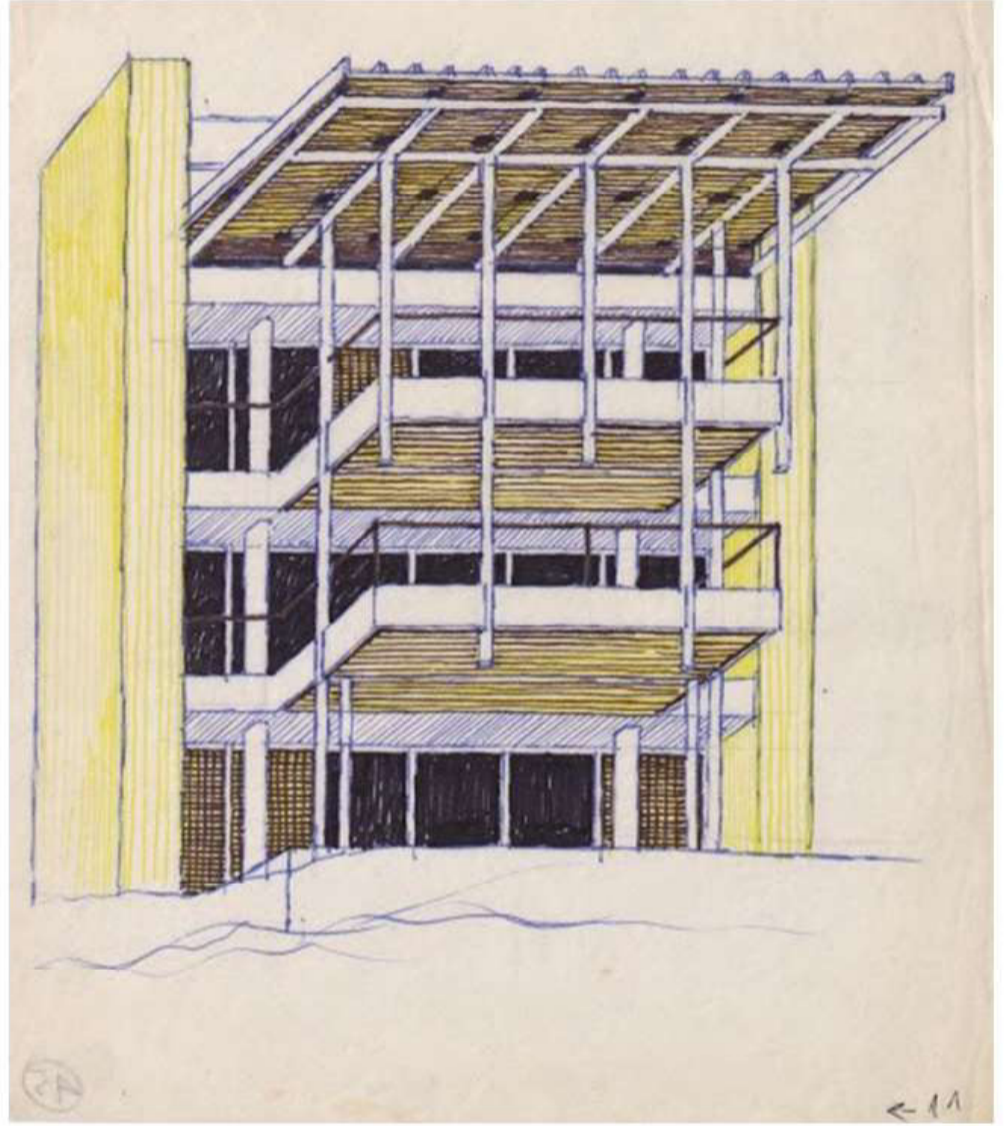
f.5, Hilton Oteli, İstanbul, 1952

BİR MİMAR BİR ÜSLÛP SEDAD HAKKI ELDEM

Öteden beri çok sayıda gerçekleştirdiği köşk, yalı gibi konut yapıları arasında ise İstanbul'da Yeniköy'deki Sırer Yalısı (1966-67) (f, 6-7), onun bu dönemdeki en başarılı yapıtlarından birisidir. Çağdaş gereksinmelere, çağdaş tasarım ilkeleri ve yapım yöntemleriyle çözüm getiren bu yapı, içinde yer aldığı tarihsel çevreye de aykırı düşmeyerek, geleneksel Türk mimarlığına uyum göstermektedir.

f.6, Sırer Yalısı, İstanbul, 1966

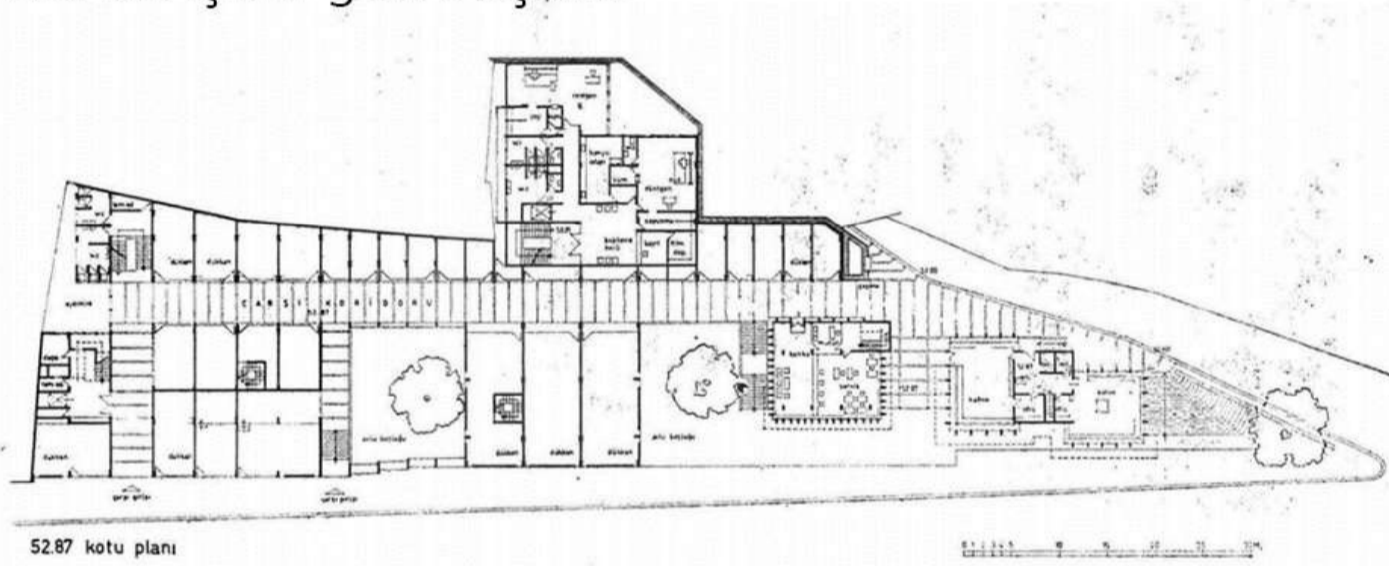
f.7, Sırer Yalısı Eskizi, Sedat Hakkı Eldem

“Sedat Hakkı Eldem, Cumhuriyet döneminin Türk modern mimarisine damgasını vuran bir mimardır. Yaptığı binaların bazılarında eski Türk yapı sanatı unsurlarını kullanarak millî mimariyi canlandırmaya çalışmış, bazı eserlerinde ise bu tutumdan uzaklaşıp Yalova Termal Oteli, İstanbul Fındıklı'da SATİE binası, İstanbul Hilton Oteli, Atatürk Kitaplığı gibi o yılların Avrupa mimarisine uygun binalar da meydana getirmiştir.” (Semavi Eyice)

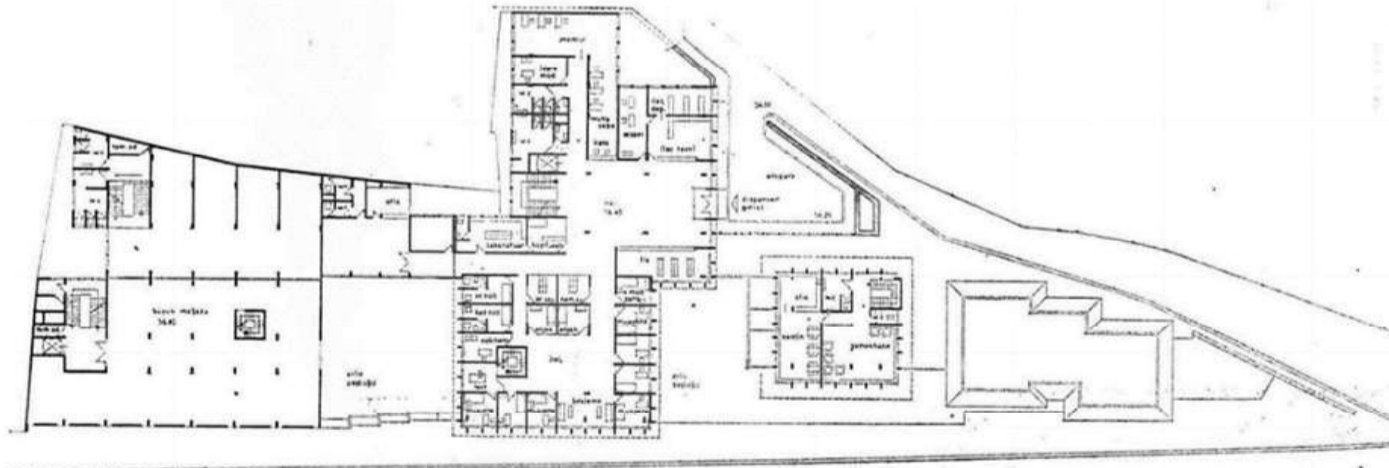
SOSYAL SİGORTALAR KURUMU KOMPLEKSİ **ZEYREK, İSTANBUL, 1962-1964**

Sedad Hakkı Eldem'in 1962 yılında SSK için tasarladığı kamu yapıları kompleksi, 1986 yılında Ağa Han Mimarlık Ödülü'ne layık görülmüştür.

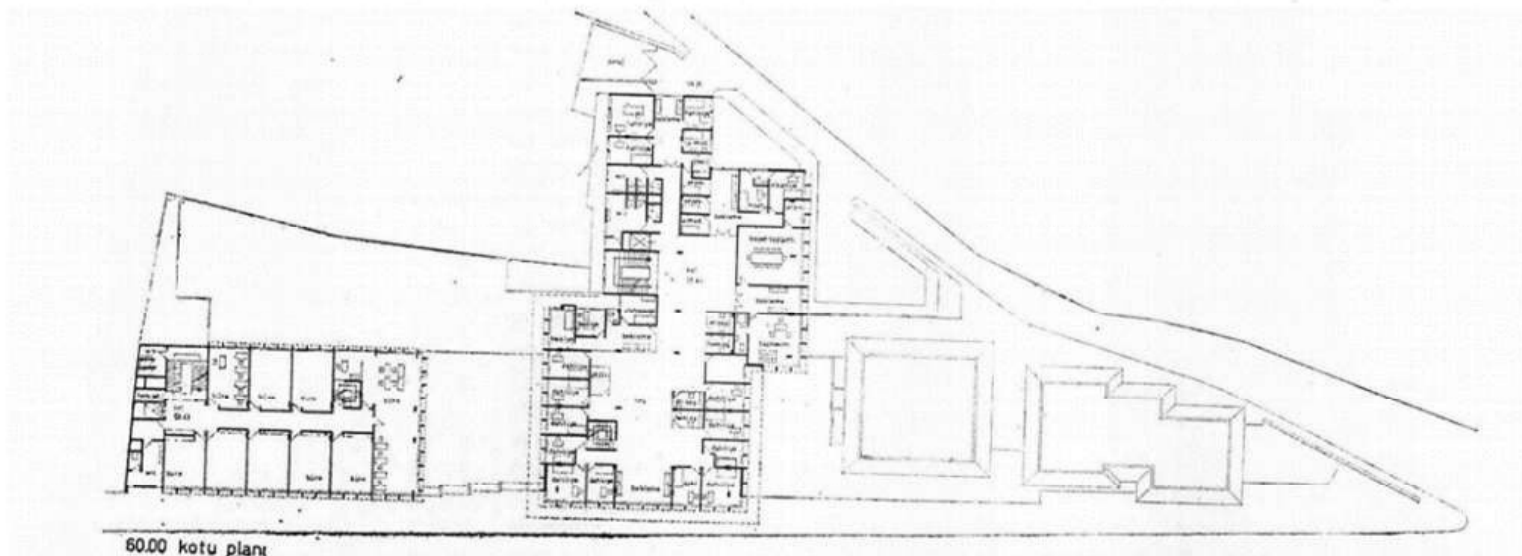
Başlangıçta Sosyal Sigortalar Genel Müdürlüğüne ait bir dispanserden başka çeşitli çarşı, banka şubesi, büro gibi kurulları içine alması ön görülmüş ve ona göre plânlanmıştır. Ancak bu amaç hiç gerçekleşmemiştir ve yalnız kompleks kurumun büro binası olarak işlev görmüştür.

52.87 kotu planı

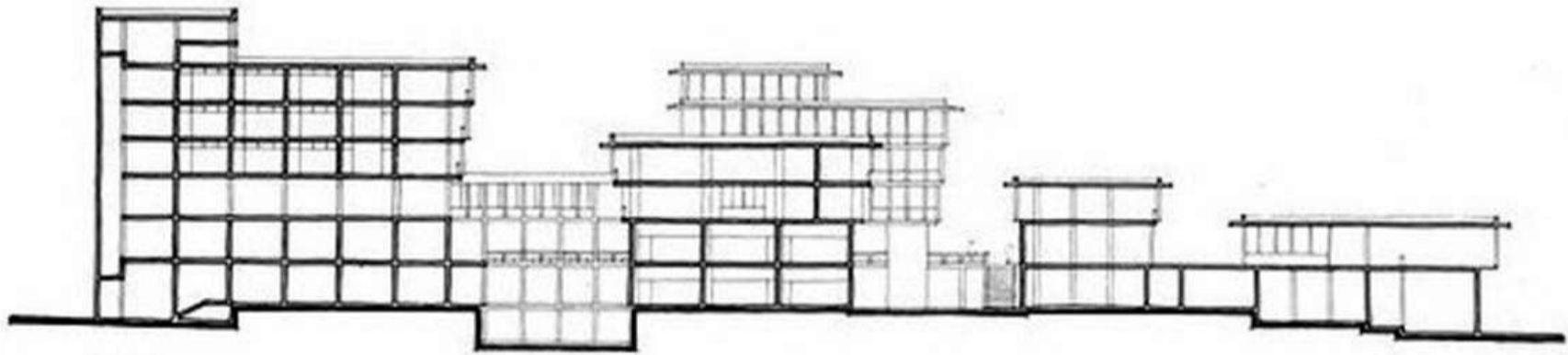
56.40 kotu planı

60.00 kotu planı

Kat Planları

BİR MİMAR BİR ÜSLÛP **SEDAK HAKKI ELDEM**

Kesit

Sosyal Sigortalar Kurumunun bulunduğu yer konumu bakımından büyük önem taşımaktadır. Burada bulunan Zeyrek Yokuşu İstanbul'un Tarihî yokuşlarının arasında en tanınan yokuşlarından biridir. Ancak Atatürk Caddesinin açılmasıyla, yokuş eski trafik önemini kaybetmiştir. Bölgede, tarihi istinat duvarı, Mehmed Emin Tokadi Türbesi, Ümmü Gülsüm Çivizade Cami, Çinili Hamam, Zeyrek Yokuşu Çeşmesi ve eski konaklar bulunur. Eldem projesinde bu eski eserlerin ölçü ve oranlarını büyük ölçüde korumaya özen göstermiştir.

Zeyrek Yokuşu Çeşmesi

Kompleks ilk kullanma programına uymak üzere birbirinden ayrı ve çeşitli boylarda binaların gruplandırılmasıyla oluşturulmuştur. Bu binaların yükseklikleri üçgen arsanın üst kotundan Zeyrek Yokuşu'nun başına doğru alçalır ve küçülür. Sosyal Sigortalar Kurumu'nun ilk karma programının içerdiği kahve, dükkanlar, dispanser, banka şubesi ve iş hanının tanımladığı kentsel potansiyeli, Sedad Hakkı Eldem iki iç sokak ve avlular etrafında dağıtarak, son derece iyi kullanır.

Sibel Bozdoğan'ın aktardığı bir söyleşide Eldem sokak kavramının altını özellikle çizer:

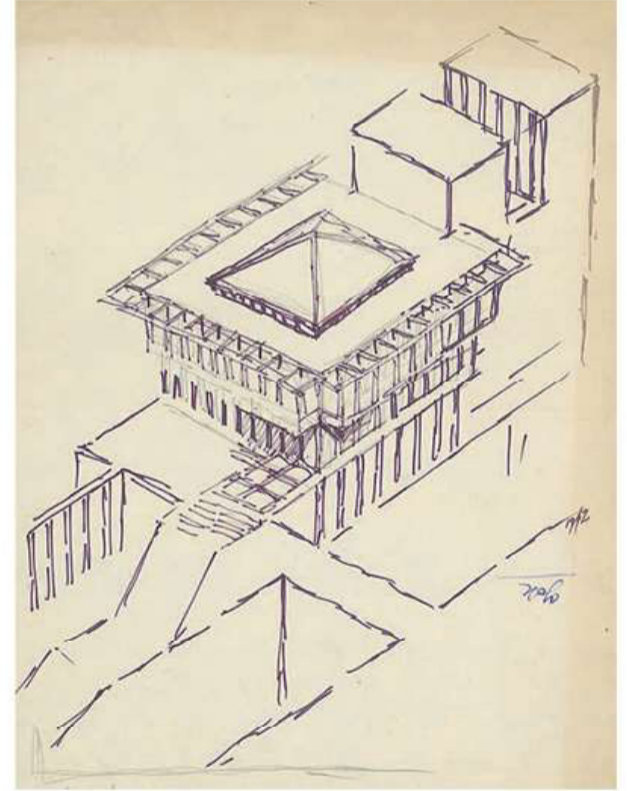
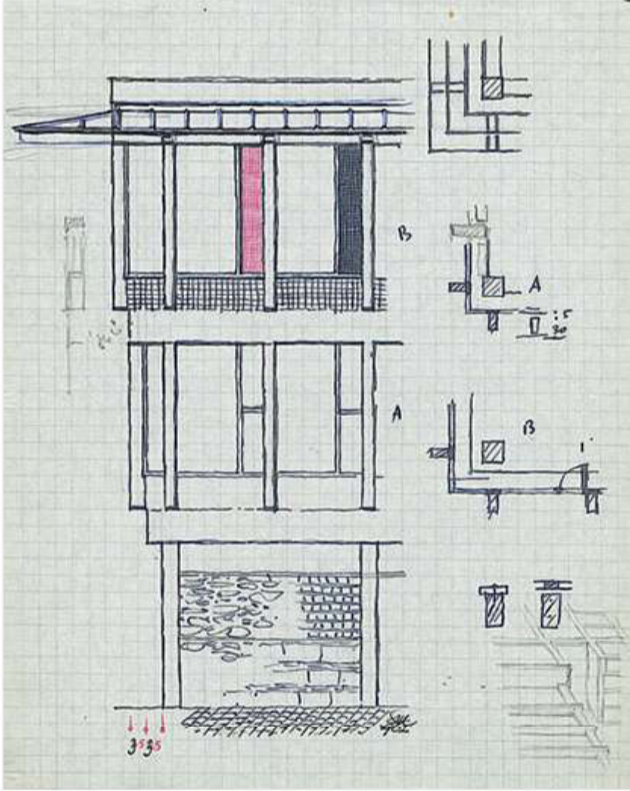
“İş, uzun süreden beri ilgimi çeken bir yerdeydi. Açık ve örtülü sokakların mimari karakterini muhafaza etmeye çalıştım. Zihnimde tırmanarak giden eski Zeyrek Sokağı vardı. Bence, bu şehircilik faaliyetinin suni olmaması için, eskiyi taklit etmeyip modern olması gerekiyordu.”

BİR MİMAR BİR ÜSLÛP **SEDAK HAKKI ELDEM**

Cephe Eskizi, Sedad Hakkı Eldem

Bulvar ile yokuş arasındaki topografyayı da düzenleyen iki farklı kottaki bu iç sokaklar fiziksel olarak inşa edilmelerine karşın, kamusal potansiyellerini kuvveden file hiçbir zaman geçiremezler: İşlevlerinden mahrum bırakılan bu sokaklar, herhangi bir SSK yapısının koridorlarına dönüşerek kentsel ilişkiler açısından koparılır. İronik olan, yapının ölü doğumundan yıllar sonra, 1986 yılında, Eldem'e Ağa Han Mimarlık Ödülü kazandırmasıdır.

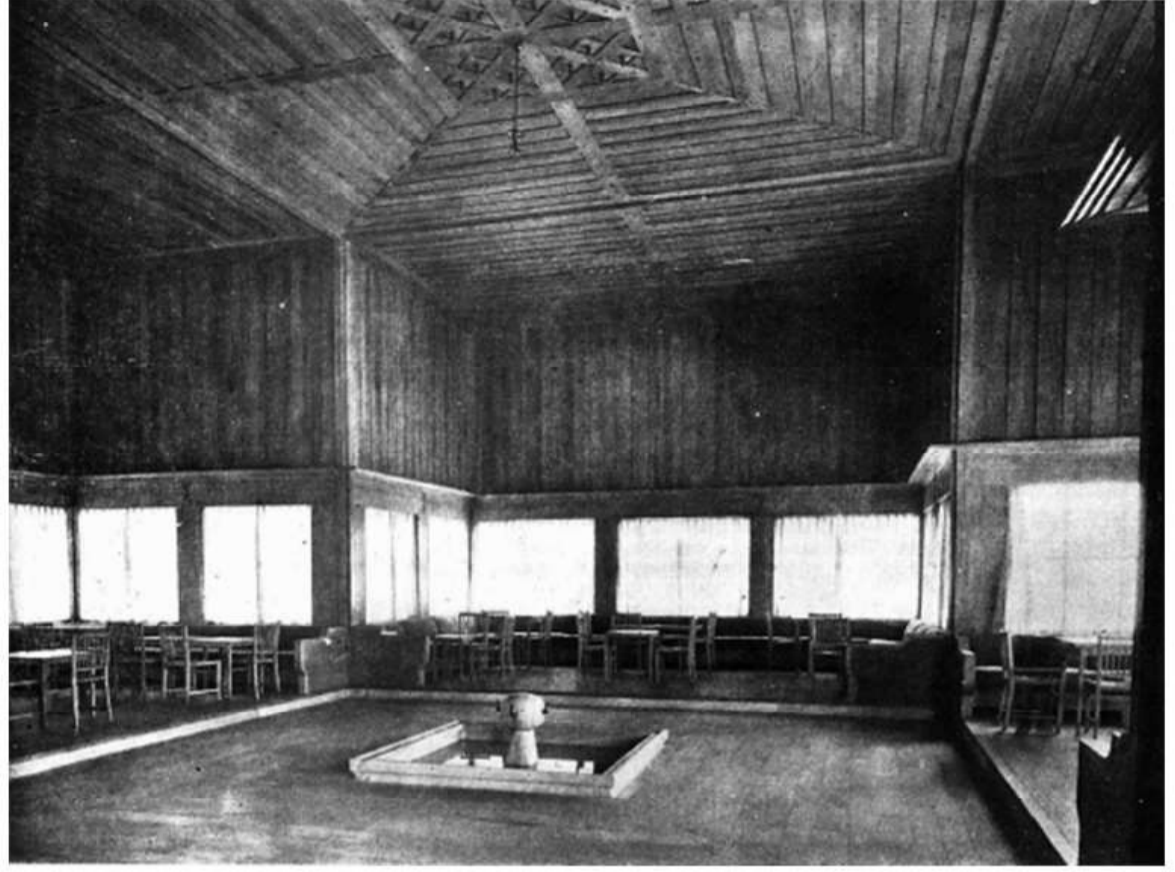
Muhtelif Eskizler, Sedad Hakkı Eldem

TAŞLIK KAHVESİ **MAÇKA, İSTANBUL, 1947-1948**

Sultan Abdülaziz'in niyetlendiği, ama inşa ettiremediği caminin önündeki düzlükten adını alan Taşlık Kahvesi, dört eyvanlı bir divanhaneden oluşur. Yapı plan kurgusu ve biçimsel nitelikleri açısından Amcazade Köprülü Hüseyin Paşa yalısının selamlığı ile hemen hemen aynıdır. Taşlık Kahvesi, Sedat Hakkı Eldem'in on yıllardır keşfetmeye çalıştığı Türk Evi'nin "modern" özellikler taşıyan bir prototipi gibidir. Ancak bunun yanında yapıda kavramsal olarak tam bir yerinden etme söz konusudur. Zira Eldem, Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı'na çok benzeyen bu yapıyı Maçka sırtlarında yüksek bir istinat duvarının üstüne konumlandırmış, bununla da kalmayıp işlevini değiştirmiş, onu bir Türk kahvesine dönüştürmüştür. Tüm bunlar bir araya geldiğinde Taşlık Kahvesi Eldem'in en karakteristik yapılarından biri olmuştur.

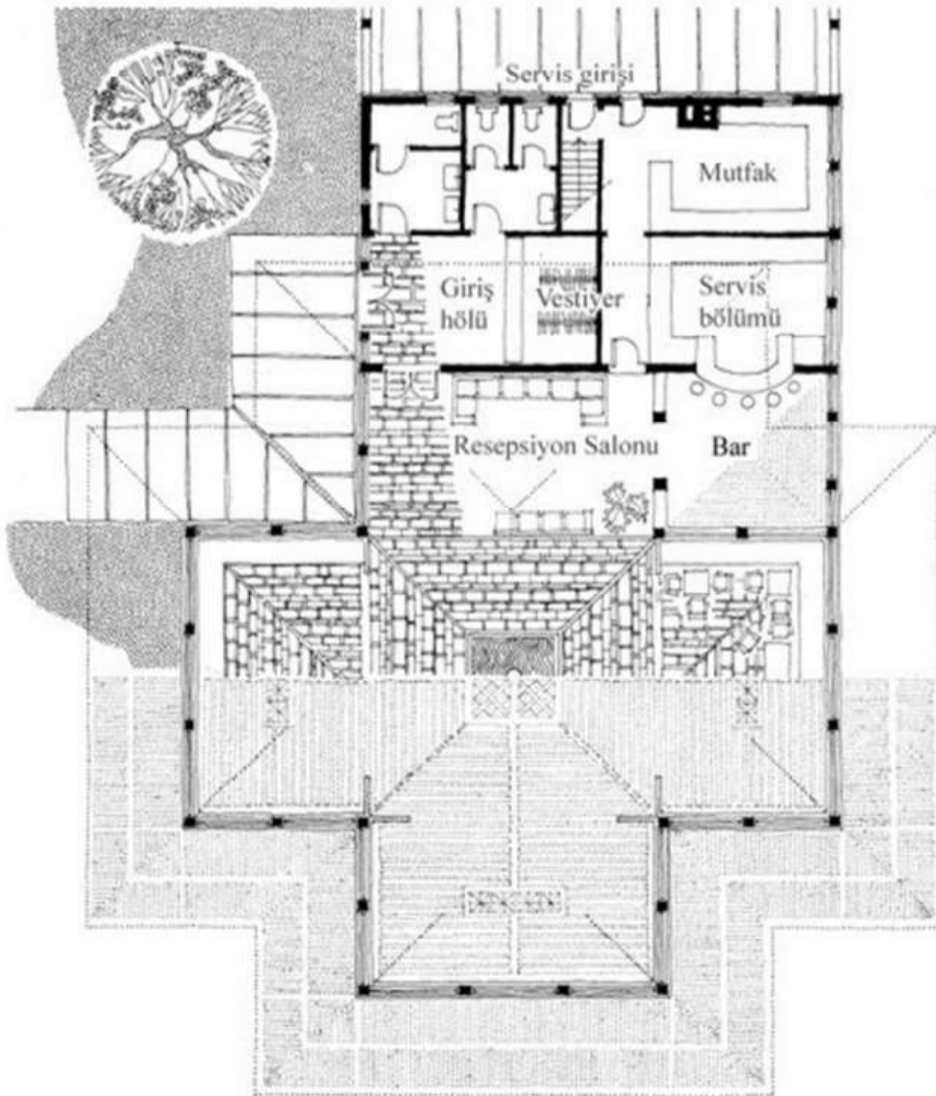
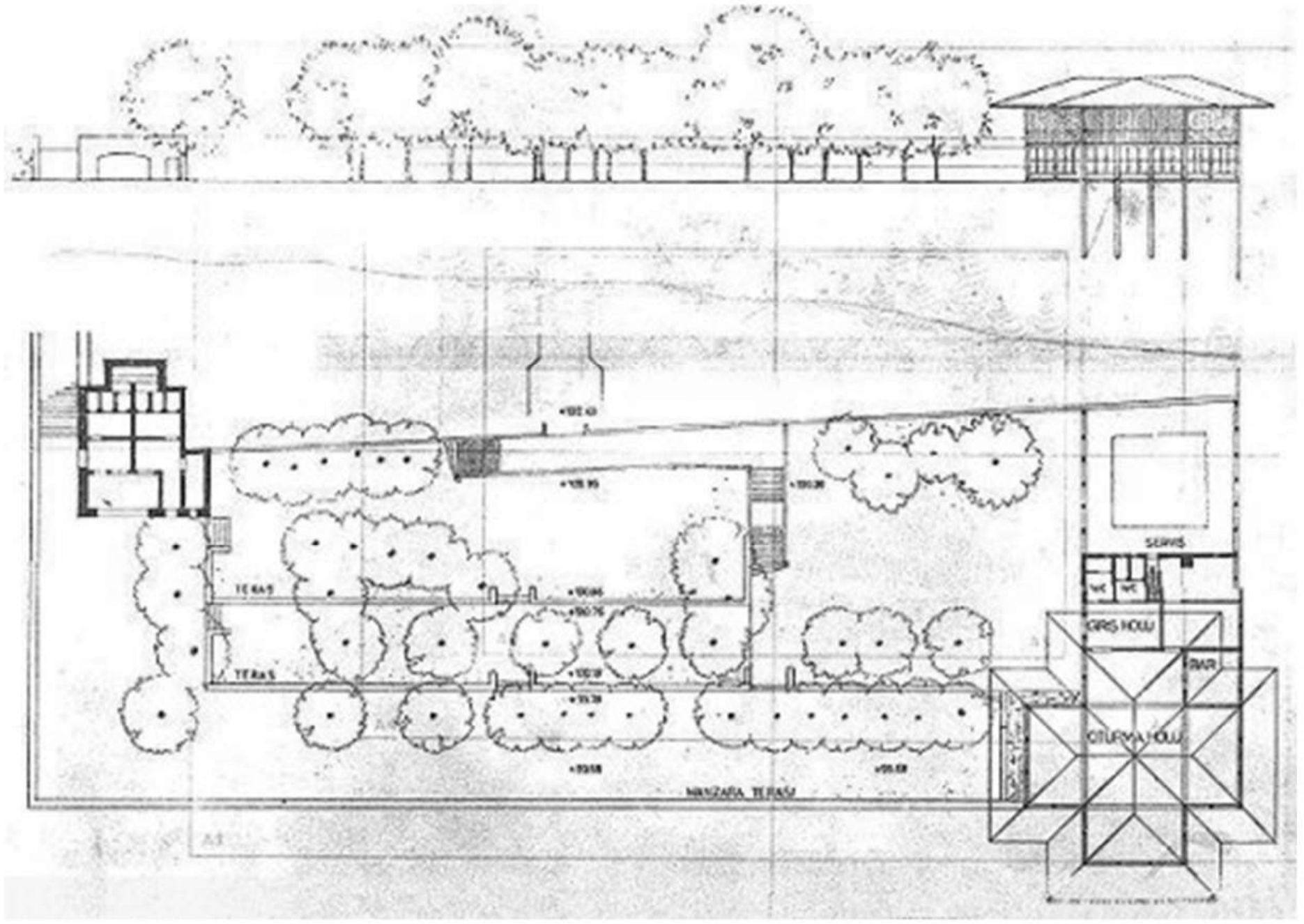
Yüksek bir istinat duvarının üzerine oturan küçük yapının taşıyıcı sistemi sıvasız betonarme karkas, dolgu duvarların içi ve dışı ile tavanlar ve saçak altları ise ahşap kaplamadır. Boğaz yönündeki orta eyvanın tamamı payandalarla desteklenmiş bir çıkmadır.

Tek kanat olarak tasarlanmış büyük pencereler düşeyde sürülerek ahşap kaplama arasında gizlenebilmekte, böylece pencerelerin tamamının aynı anda açılması sağlanarak, mekânın üstü örtülü bir açık mekâna dönüşmesi sağlanabilmektedir.

Sedad Hakkı, Taşlık Kahvesi'ni 1950 yılında yayınlanan 'Arkitekt' dergisinin 227. sayısında şöyle anlatır:

“Plânın, ana prensibi dört cenahlı, ortası salon oda plânıdır. Bu plân tipi, eski mimarimizin, en çok tutunmuş unsurlarından biridir. Cenah veya çıkmalar programın zenginliğine göre 1'den 4'e kadar olabilir. Orta salon ekseriya havuz ve fıskiye yeri olup mermer döşelidir. Burada da aynı esas muhafaza edilmiştir. Kanadlar birer basamak yükseltilmiş ve sedir ile çevrilmiştir. Servis kısımları arka sete bir servis avlusu ile bağlanmıştır. Bu avlunun, ileride sarmaşık ile gizleneceği düşünülmüştür. Binanın inşaatı beton iskelettir. Kiriş ve ayaklar dış mimarîde oldukları gibi ifade edilmiştir. Dolgun, bir betonarme perde üzerine iki yüzlü tahta kaplama şeklindedir. Bu kaplamalar, geniş saçak üzerinde de devam ettirilmiş ve paşalarla tutulmuştur. Pencereler, tek kanat olarak yapılmış ve yukarıya sürülerek kaplamalar arasında kaybolmaktadır. Böylece, salonu tamamı ile penceresiz bir mahal haline sokmak da kabildir. Kahvenin, içi maalesef arzu edilen şekilde tamamlanmamış ve uygunsuz ilâvelerle bozulmuştur.”

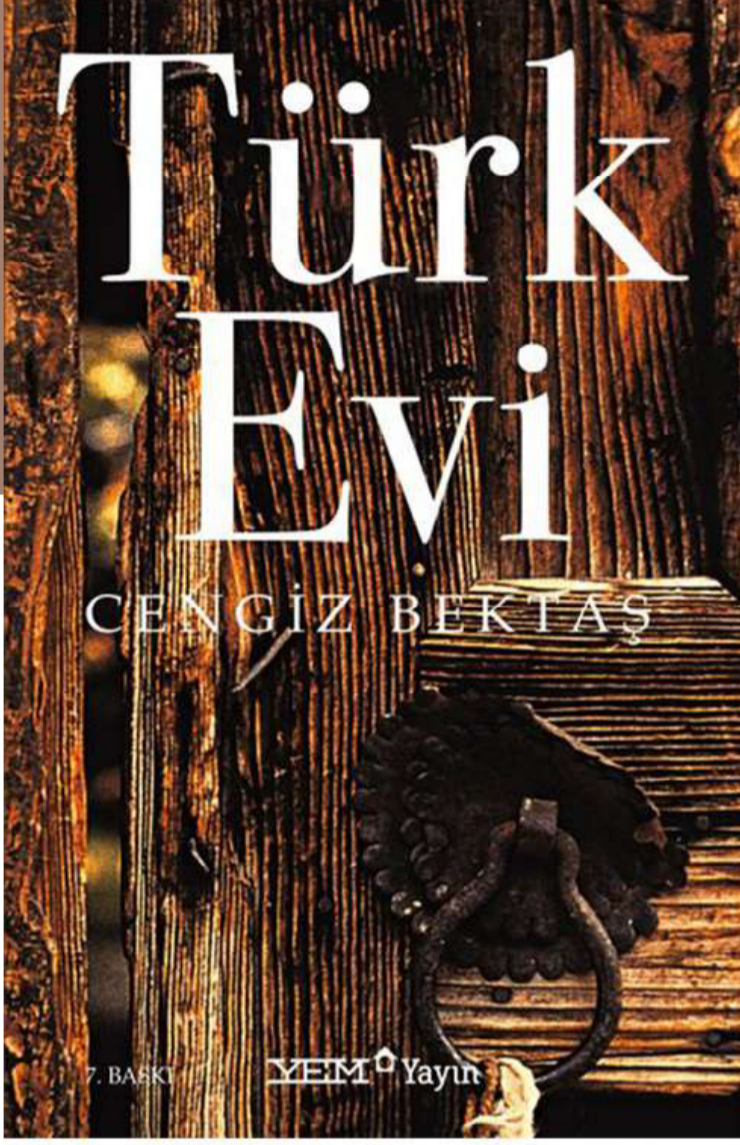
Taşlık Kahvesi, Swissotel'in yapımı için kendi rızası da alınarak yıkılmış, aynı düzlükte yeri değiştirilerek ölçüleri bozulmuş halde yeniden inşa edilmiştir.

Sedad Hakkı Eldem Türk Evini doğru analiz edebilmek ve gelecek nesillere aktarımı noktasında hayatı boyunca yaptığı çalışmalar ile kendinden sonraki nesiller için aktardığı birikimin önemi yadsınamayacak ölçüdedir.

Kültürel birikimlerimiz ve tasavvufî inanç değerlerimize sahip çıkarak, kadim mimari çizgimizi bulma yolunda Türk Evi hakkında kaleme aldığı değerli kitapları, mimariye gönül vermiş insanlar ve özellikle biz öğrenciler için doğru altyapı sağlayarak yol gösterici bir kaynak niteliğindedir. Yazmış olduğu bu kitaplarının yanında milli mimarimizi yaşatma çabası ile tasarladığı yapıları ise bizler için çok değerlidir. Sedad Hakki Eldem hakkında yazdığımız bu yazıyı onun sözleri ile tamamlayalım:

“Mimarlık bahisleriyle yalnız mimarların değil, her münevverin ilgilenmesi lâzımdır. Çünkü, unutmamak lâzımdır ki Türkler, hele mimarlıkta büyük bir varlık göstermişlerdir. Kuvvetli ve yaratıcı bir millet, her zaman mimarlık eserleriyle kendini gösterebilmiştir. Bugün yok olmuş medeniyetleri, bilhassa bıraktıkları binalarla tanıyoruz. Mimarlık, herkes tarafından daima görülen, daima ortada olan bir sanattır.”

KİTAP TAHLİLİ

TÜRK EVİ CENGİZ BEKTAŞ

Fatma Nur Özdemir*

1934 doğumlu mimar, şair, ozan. 86 yılın ona kazandırdığı bilgi birikim ve tecrübeleriyle çok yönlü bir kişilik olan **Cengiz Bektaş** hayatı boyunca pek çok alanda eserler vermiş olup 2020 yılı mart ayında aramızdan ayrılmıştır. Kendisini 80 yıllık tecrübesiyle mimarlık câmiasına kazandırmış olduğu en önemli eserlerden biri olan Türk Evi kitabında aktardıkları üzere;

***Doğanın kan dolaşımı içerisinde olacağımız,
Havayı suyu toprağı kirletmeyeceğimiz,
Doğaya çevreye insana saygı duyacağımız,
Kimsenin havasını, güneşini, göz hakkını kesmeyeceğimiz,
Katılımcı olacağımız yarınlar temennisiyle yâd ediyoruz.***

Türk Evinin keşfine, kitabımızın giriş kısmında, yazarımızın muhtelif yollarla edindiği bilgileri bizlere sunmasıyla başlıyoruz. İkinci bölümde ise bizlere sunulan Türk Evini tarihsel serüveni içinde, bugün ile geçmiş arasında ilişkilendirerek değerlendirme imkanı buluyoruz. Türk Evini, coğrafyası ile değerlendirdiğimiz bir bölüm ile devam ediyoruz. Kuzey Mezopotamya'da başlayarak; Çayönü, Aşıklıhöyük, Çatalhöyük ile devam ederken, Ege bölgesi örnekleri ile Anadolu'da can bulduğunu idrak ediyoruz. Bugün de kullanmakta olduğumuz avlu(atrium) çözümlerinin Beycesultan'a kadar; çatı ve çatkı(iskelet) yöntemlerinin Likya evine kadar uzandığı bilgisini ediniyoruz. Roma'nın Anadolu'yu Latinleştiremediği, Anadolu'nun Romayı doğululaştırdığına da değinilen kitapta, seçilen nitelikli görsellerle okuduğumuzu anlayıp, anladığımızı özömsüyoruz.

Kitapta, Bektaş'ın günümüz konutlarına olan serzenişine de şahit oluyoruz: **“Yatırım için değil, yaşamak için ‘ev’ inşa edilir.”**

Bir sonraki bölüme geçiyoruz, kentleşiyoruz. “Kent artık üretilenin üretilenle değişme yeri” diyor Cengiz Bektaş. Ev evi, evler evleri, evler sokakları, sokaklar buluşarak alanları, alanlar kenti... Kentten konuta geçiliyor. Sâhi ev nerede? Sorusu geliyor insanın aklına. Yuva dediğimiz evler; zihni bir dönüşümle maddi değer biçilmeye başlanan, etkenlere göre değeri artıp azalan bir meta ‘konut’ halini alıyor.

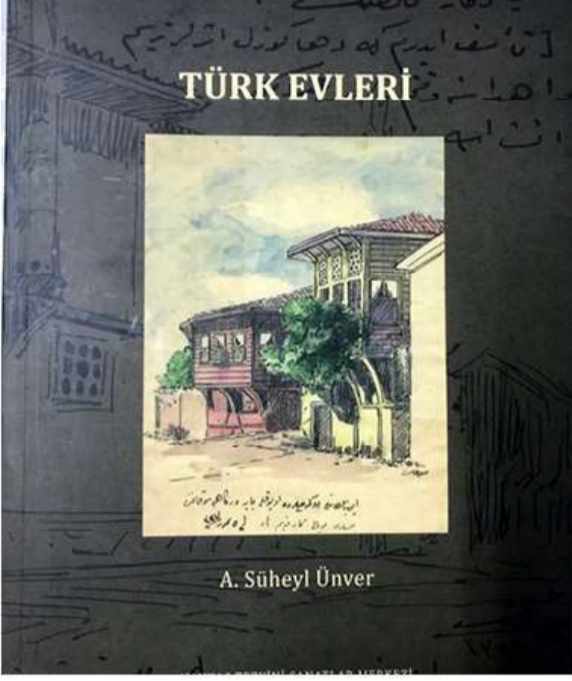
Kent çoğulculuk demektir. Çoşkusuyla mahallesiyle, silüetiyle, sokaklarıyla hatta kapı ve bahçeleriyle ‘hayat’ demektir. Hayat, evin planının ham maddesidir. Kitapta hayata göre esnetilebilen Türk Evi çözümleri yer almaktadır. Son bölümlerinde ise modernleşme serüvenindeki Türk Evini görüyoruz. Önce büyük kentleri vuran modernleşme, açık sofaları giderek ortadan kaldırmış, sofasız evlerin de oyun kurucusuz planları peydâ olmuştur. Bu bölümde kısmen romantik bir üslupla gecekondulardan bahseden Cengiz Bektaş: “Her şeyin üstüne tuz biber ekti TOKİ” diyerek bitiriyor.

Siz değerli okuyucularımıza Türk Evini keşfedeceğiniz bu önemli eseri tavsiye eder, teşekkürlerimi sunarım.

TÜRK EVLERİNE DAİR

KİTAP ÖNERİLERİ

Mahmut Esad Karaaslan*

Kitap Adı: Türk Evleri

Yazar: Süheyl Ünver

Yayınevi: Nakkaş Tezyini Sanatlar Merkezi

Basım Yılı: 2013

Açıklama: O devrin İstanbul'unda, Kadıköy yakasında Üsküdar başta olmak üzere, Boğaziçi'nin iki yakasındaki semtler ile sur içindeki semt ve mahallelere ait çeşitli anlatımlar; şehrin tarihi sayılabilecek zengin içerikli notlar, renkli/karakalem resimler, çizimler, krokiler ve fotoğraflar bu önemli defteri bezeyen çok önemli kültürel belgelerdir. Edirne'de bugün artık mevcut olmayan Edirne Sarayı'na ait Tosyavizade Dr. Rıfat Osman Bey'in Süheyl Ünver'e verdiği resim ve notlar ile Hoca Ali Rıza Bey'in ev ve konak çizimleri de "Türk Evleri" ne ayrı bir değer katmıştır. İşte, "Türk Evleri" başlıklı bu defter bizlere 1920'lerin İstanbul'unun çizgilerini aksettirmesi bakımından önemlidir.

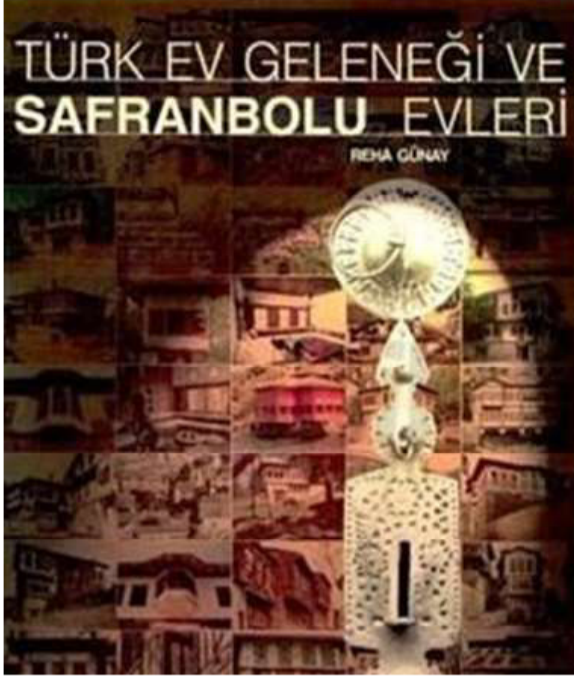

Kitap Adı: Türk Ahşap Konut Mimarisi
Yazar: Doğan Kuban
Yayınevi: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
Basım Yılı: 2017

Açıklama: Mekân ile insan arasındaki ilişkinin öncül ve en özel ürünü olan “ev”, mimarlık alanının sınırlarını çoktan aşarak geniş bir disiplinler alanının göstergesi olarak benimsenmiştir. “Türk Evi” ise tüm çeşitliliğine, geniş bir tarihi ve coğrafi alanı kapsamış olmasına rağmen ancak 20. yüzyıldan itibaren araştırma konusu olmuştur.

Türk konut geleneği, temel düzenini ve öğelerin yerleşimindeki özgünlüğünü yüzyıllarca korumuştur. Oda mekânının kökeninde, göçer geleneklerinin varoluş biçimi yatar; yaşam ve form iç içe geçer. Göçer pragmatizm ve İslam soyutlamasının örtüşmesiyle zenginleşen bu konut, Anadolu-Türk toplumunun yerel özelliklerini de yansıtır. 16. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı egemenliğinin sağlamlaşmasıyla doruk noktasına ulaşarak “hayatlı ev”de özgün ifadesini bulur. Türk Evi, beş yüz yıldır seyahatnamelere, gravür ve resimlere konu edilerek betimlenmiş olmasına karşın özellikle ahşap olan yapı malzemelerinin kısıtlı ömrü, bu mimariyi tüm detaylarıyla inceleyecek yeterlilikte veri bırakmamıştır.

Türk ahşap konut mimarisinin, kapsamlı bir tarih araştırması ve derinlemesine bir kuramsal yaklaşımla değerlendirilmeye çalışıldığı bu kitapla, evrensel mimarlık tarihinde hak ettiği konuma ve değere ulaşmasını diliyoruz.

Kitap Adı: Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri

Yazar: Reha Günay

Yayınevi: Yem Yayınları

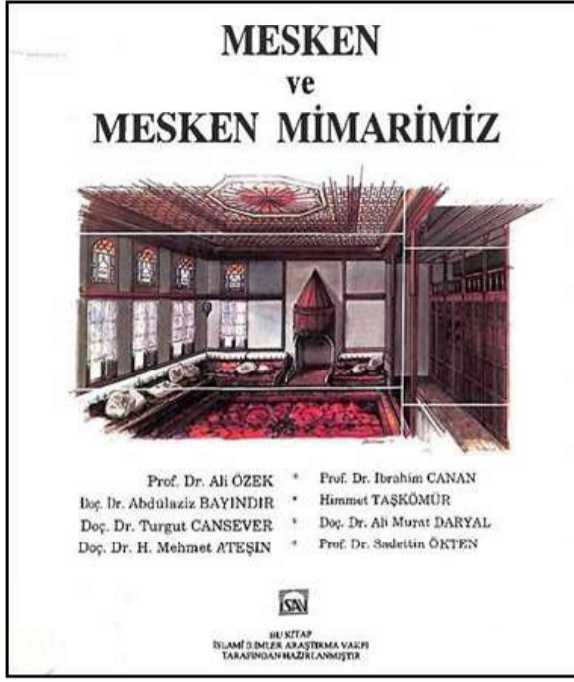
Basım Yılı: 1998

Açıklama: Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri, bugün, eski Osmanlı topraklarında izlerini görebildiğimiz Türk Evlerini genel anlamda ele alırken, bütünlüğünü ve özelliklerini günümüze dek koruyabilmiş az sayıdaki kentlerimizden biri olan Safranbolu'nun her biri bir mimarlık değeri olan evlerini daha ayrıntılı olarak incelemektedir. Böylece kitap, Türk Evi ve Safranbolu Evleri olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, Türk Evinin tanımı, coğrafi dağılımı, etkenler, biçimler, tasarım ve yapım yöntemleri anlatılmaktadır. İkinci bölümde ise, geleneksel kimliğini geçmişten günümüze taşıyabilmiş nadir Osmanlı kentlerinden biri olan Safranbolu'daki evler, geniş bir şekilde ele alınıp incelenmiştir. Bu evler yalnızca tasarım, yapım ve malzeme özellikleriyle değil, oluşumlarını etkileyen etkenlerle ele alınmaktadır. Bugün bu evlerden bir bölümünün ne yazık ki çeşitli nedenlerle ortadan kalkmış olması, kitaba ayrıca ciddi bir belgesel değeri de kazandırmaktadır.

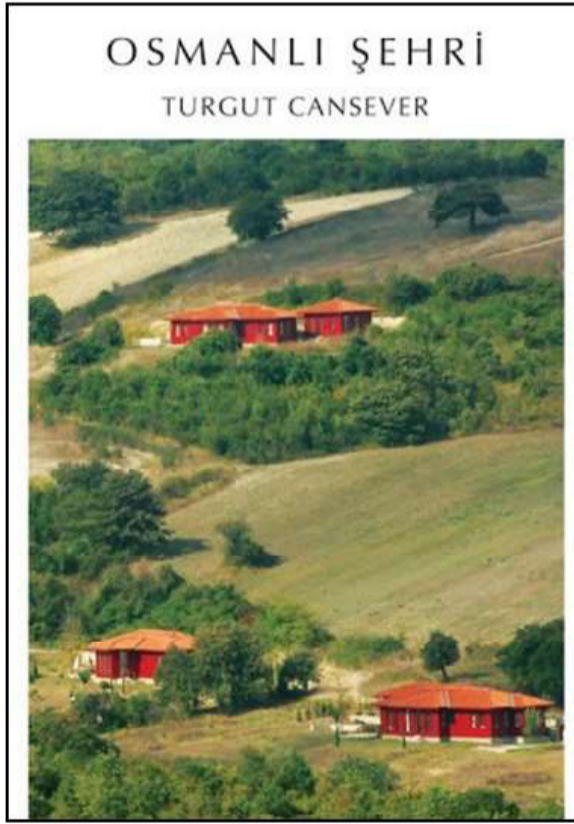
Türk Evi ve Türk Ev Geleneğinin özgün örneklerini barındıran Safranbolu Evlerini uluslararası boyutta tanıtmak amacı ile kitap Çelen Birkan'ın çevirisi ile İngilizce olarak da yayımlandı.

KİTAP ÖNERİSİ

Kitap Adı: Mesken ve Mesken Mimarimiz
Yazar: Eserde yazısı olan müellifler: Ali Özek, Abdülaziz Bayındır, Turgut Cansever, Mehmet Ateşin, İbrahim Canan, Himmet Taşkömür, Ali Murat Daryal, Sadettin Ökten
Yayınevi: Ensar Neşriyat

Açıklama: İslam Araştırmaları Vakfı tarafından hazırlanan Mesken ve Mesken Mimarimiz başlıklı kitap, ev ve ev mimarisi üzerine en önemli kaynaklardan birisidir. Önemi bugün daha iyi hissedilen birçok meseleyi, özenle seçilmiş başlıklar altında, çok kıymetli yazarlar ile buluşan kitap, yayınlanan ilk derli toplu örneklerdendir.

Kitap Adı: Osmanlı Şehri
Yazar: Turgut Cansever
Yayınevi: Timaş Yayınları

Açıklama: Cansever, "Osmanlı Şehri"nde yer alan yazılarında insana, dünyaya ve varlığa dair bütüncül telakkinin mimariye ve hayatın her alanına nasıl uygulanabileceğini anlatıyor. Osmanlı evinden ve şehrinden yola çıkarak immateryal, sonsuzluğu, sınırsız mekânı temsil eden bir mimarî anlayışı ortaya koyuyor. "Osmanlı Şehri" Bilge Mimar'dan kalan kıymetli mirastan bir kesit.

KİTAP ÖNERİSİ

Kitap Adı: Türk Evi Osmanlı Dönemi (3 Cilt)

Yazar: Sedad Hakkı Eldem

Yayınevi: Taç Vakfı Yayınları

Açıklama: 20. yüzyıl Türk mimarlığının en önemli temsilcilerinden biri olan, çalışmalarıyla özgün bir Türk mimarlığının oluşmasına katkıda bulunmuş, özellikle Türk sivil mimarlığı üzerine yaptığı araştırma belgeleme ve arşivleme çabasıyla ulusal mimarlık kavramına yeni bir bakış açısı getiren Eldem'den üç ciltlik bir baş yapıt.

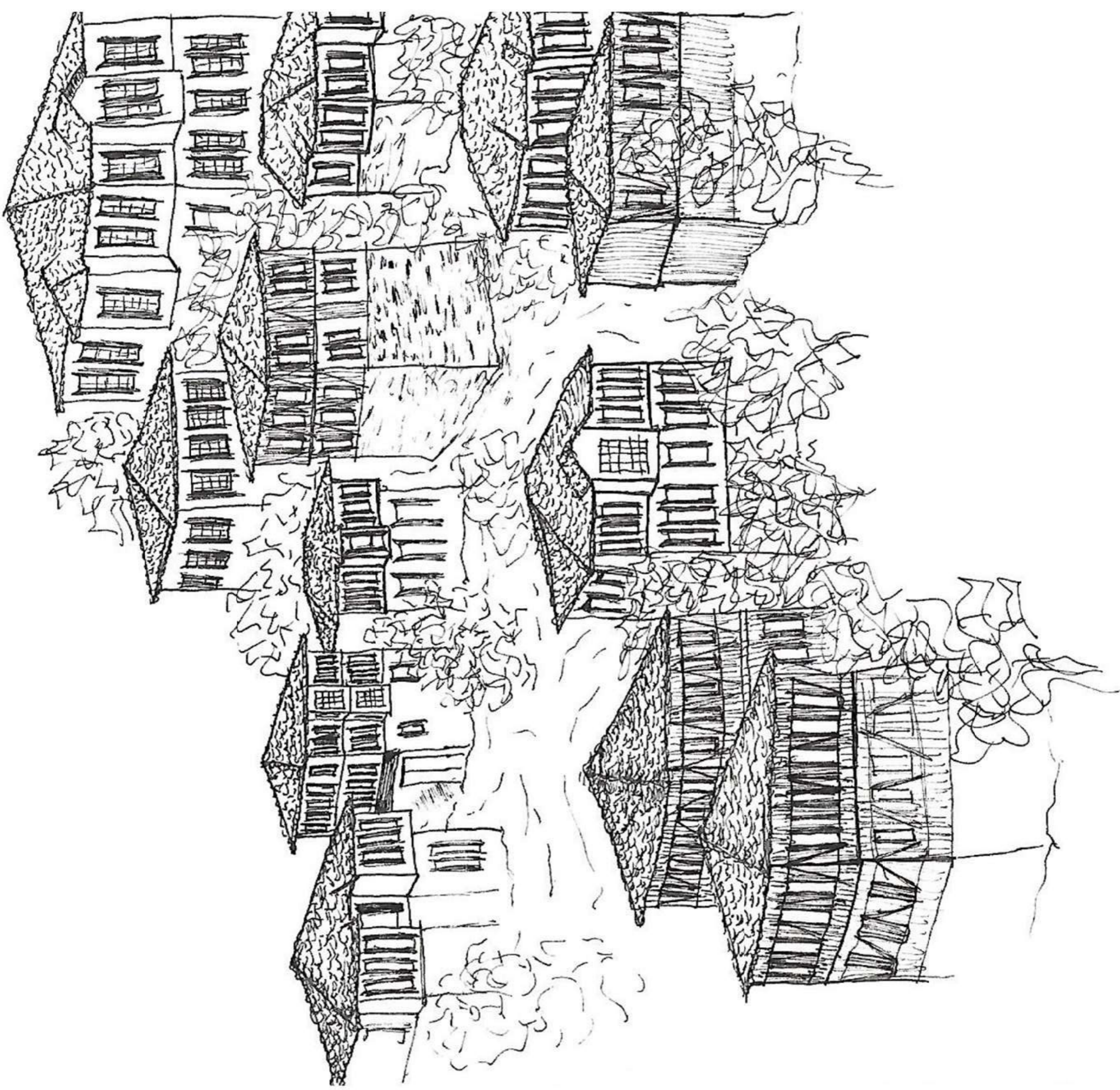
I. Cilt, Klasik Türk Evi (Marmara Bölgesi), 1. Devir Evleri, 2. Devir Evleri ve 3. Devir Evleri bölümlerinden oluşan ciltte, Anadolu ve Rumeli ve İstanbul Evleri çizimler ve fotoğraflar ile anlatılmaktadır.

II. Cilt, Konaklar, Saraylar, Köşkler, Taş Odalar ve Kagir Evler bölümleri, çizimler ve fotoğraflar ile anlatılmaktadır.

III. Cilt ise, Mimari elemanlar, Yapı teknikleri, Türk Şehirleri ve Bahçeler bölümlerinden oluşmaktadır.

Betül ÖZEL
İstanbul Şehir Üniversitesi
Mimarlık Öğrencisi, 1

Elif DEĞİRMENCI
İstanbul S. Zaim Üniversitesi
Mimarlık Öğrencisi, 2

Zehra SEZER
İstanbul S. Zaim Üniversitesi
Mimarlık Öğrencisi, 4

BİRİKİM

GELENEKSEL TÜRK EVLERİ VE MODERN KONUTLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

*Bilgenur Aksu, Öznur Kara, Azade Hocagil**

Toplumlar içinde buldukları değer algılarının etkisi altındadır. Bireyler bu değerlerin içinde hayatlarını şekillendirirler. Bu bağlamda bizler de mimariyi bu değerlerin cisimleşmiş, vücut bulmuş hali olarak tanımlayabiliriz. Yazımızda; İslam'ın şekillendirdiği toplumu ve bunun yansımış olduğu mimari üslubun ürünü olan 'Türk Evi' ile 19. yüzyıl Avrupa aydınlanması ile hayatımıza giren modernizm kavramının ürünü olan Batı konut yaklaşımını inceleyeceğiz.

TÜRK EVİNİN SÜREÇ İÇİNDE MEKANSAL DEĞİŞİMİ

Geleneksel Türk Evleri; Osmanlı Devleti'nin bulunduğu sınırlar içerisinde oluşan ve kendi gelişimini tamamlayan ev tipidir. Türk Evleri ilk zamanlar Anadolu da kendine has karakterlerini bulmuş sonrasında Avrupa'nın belirli yerlerinde kökleşmiştir. Bunlar Bulgaristan, Yugoslavya ve Yunanistan'ın bazı kısımlarıdır. Türk Evleri kendi aralarında da yerelleşmiştir. Örneğin; Marmara ve Karadeniz bölgesinde ahşap, Doğu ve Güneydoğu bölgesinde taş, Orta Anadolu bölgesinde kerpiç, Ege ve Akdeniz bölgesinde ahşap ve taş değerlendiriliyor. Bunun nedeni bölgelerin iklimine ve yerel malzemesine uygunluğudur.

Türk Evleri mekan düzeni ile birlikte sokak örüntülerini de etkilemiştir. Tasarımları içten dışa doğru başlar ve önemli olan işlevdir. Türk Evleri tek katlıdır, zamanla kat adetleri fazlalaşmıştır ama esas kat daima tekdir ve fazlalaşan kat adetlerinde de ana yaşam alanı en üst katta konumlanır. En üst katta olması fazla ışık, güneş, hava ve manzara demektir. Türk Evleri plan açısından çeşitlilik göstermektedir.

Planı teşkil eden başlıca unsurlar şunlardır:

Odalar: Plan tipinin oluşmasında en önemli faktördür.

Sofalar ve Müştemilatlar: Sofanın şekli doğduran doğruya ev tipini oluşturur.

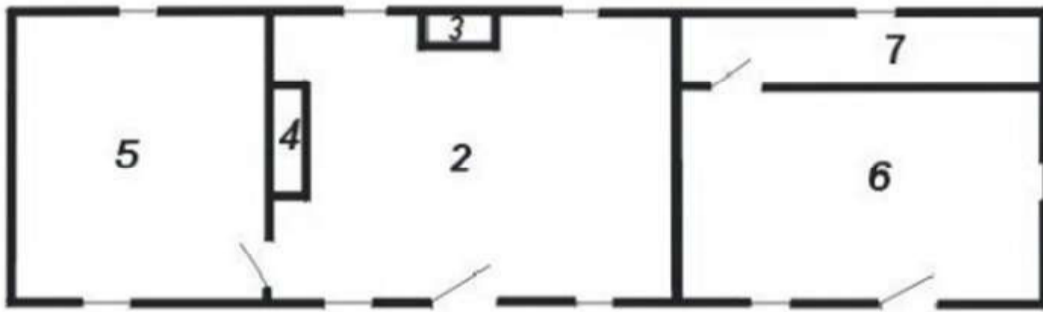
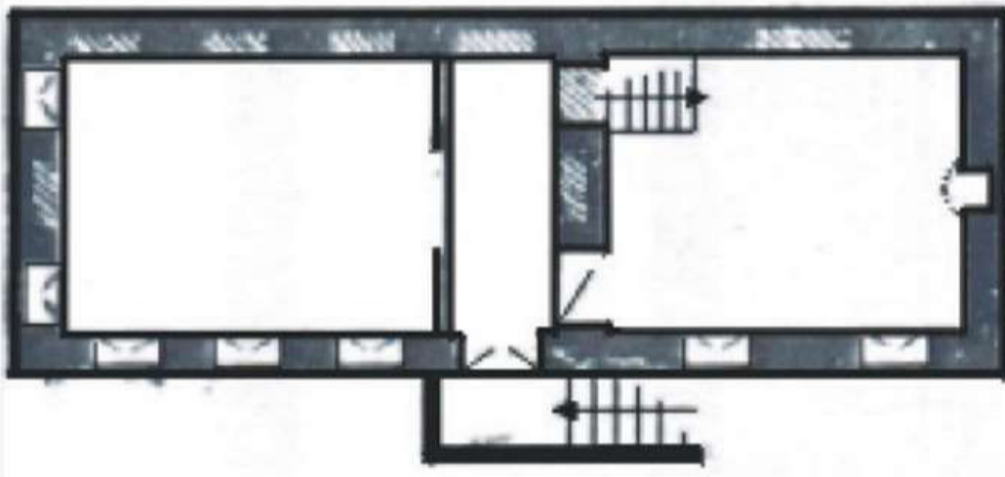
Geçit ve Merdivenler: Geçitler iki odayı birbirine bağlayan kısımdır. Merdivenler sofa içinde olduklarında ev planına fazla tesir etmemektedir. Ancak sofanın dışında olduklarında, ev planına etkileri söz konusudur.

Türk Evlerinin temel ve önemli ögesi sofadır. Sofa, -diğer adıyla hayat- Geleneksel Türk Evlerinin önemli bir bölümüdür. Hayat isminden de anlaşılacağı gibi evdeki halkın sosyalleşmesini sağlayan, aile içi iletişimi arttıran, bireyi yalnızlıktan alıkoyan evin en canlı ve hareketli alanıdır.

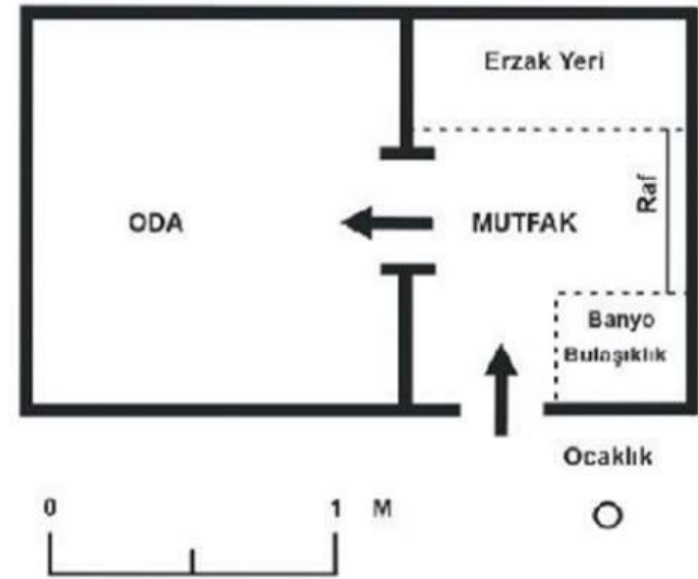
Tüm odalar sofaya açılır. Bu durum, insanların bir araya gelmesini sağlar. Bir araya getirdiği insanların konforunu da düşünerek sedir, seki, taht gibi oturma alanlarını içerir. Sofada ortamın aydınlık ferah ve havadar olmasını sağlayacak karşılıklı pencereler bulunur. Bu pencereler sedirlerin yerleşebileceği şekilde duvarların yarısına kadar uzanır. Sofaların bir diğer özelliği de mevcut şekli değiştirmeksizin yeni odaların eklenmesine olanak tanınmasıdır. Sofaya açılan odaların içerisinde yüklük, gömme dolap ve ıslak alanların bulunması odaları daha işlevsel hale getirmektedir. İslami değer algıları ile oluşan Türk gelenek ve göreneklerine uygun yaşayan geniş aileler için sofa vazgeçilmez değerlerimiz arasındadır.

Ayrıca Geleneksel Türk Evinde avlu, hane halkını bütünleştiren evin sofasından sonra kullanılan en önemli mekândır. Evin kapalı alanlarında sürdürülmesi mümkün olmayan ya da açık mekân gerektiren bazı günlük işlerin gerçekleştirildiği, kısa süreli dinlenen, yorgunluk atılan ve çocukların dışarıyla temas etmeden rahat, güvenli bir şekilde oyun ihtiyaçlarını karşılayan reaksiyon alanıdır.

Bireyselleşmenin giderek arttığı geniş aileden çekirdek aileye dönüşün olduğu günümüzde sofalar salonlara yani yaşam alanlarına dönüşmüştür. Salon diğer odalardan bağımsız ayrı kapısı bulunan evin en büyük mekanıdır. Salon yere kadar pencerelerin uzandığı ferah bir alan olmasına rağmen diğer odalardan bağımsız olması sebebiyle insanı yalnızlığa itmekte ve aile içi paylaşımı azaltmaktadır. Geçmişten günümüze değişen yaşam alanlarımızı düşünerek sormak gerekir: Oturduğumuz evler mi hayat tarzlarımızı değiştirdi? Yoksa hayat tarzlarımız mı oturduğumuz evleri değiştirdi?

2: Oturma odası
3: Ocak ve Mutfak
4: Dolap
5: Kiler
6: Ahır
7: Samanlık

TÜRK EVİNİN MOBİLYA ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Türk Evlerinde mobilyaların, pencerelerin yerleşimi "Ferahlık" ilkesi gözetilerek düzenlenir. Türk Evleri, mobilya ve iç mekan anlayışından dolayı "*Estetiğin ve Mahremiyetin Simgesi*" olarak tabir edilir.

Sedirler Türk konut odası planını şekillendiren en önemli unsurdur çünkü hem oturma işlevi hem de yatma işlevi sedirle yapılır. Peki sedirlerin yerine Batı tarzı oturma mobilyalarının gelmesiyle ne oldu?

Batı'dan gelen oturma mobilyaları bedensel alışkanlıklarımızı etkilemiştir. Sedirlerin kalkmasıyla pencere ve pencere altı duvarının yüksekliği yeniden belirlenmiştir ve beraberinde mimari de cephe değişimlerine sebep olmuştur. Batı tarzı oturma mobilyaları ilk defa saraylarda kullanılmaya başlanmıştır.

Kahve Köşesi ve Ahşap Elemanları

Türk Konutu yaşama alanında önemli bir köşeden bahsetmek isterim: Yuvarlak bir sehpa ve üç dört iskemlenin olduğu bir köşe... Bu köşede genellikle Türk kahvesinin içildiği ve sohbetlerin yapıldığı köşeydi. Büyüklerimiz boşuna demiyordu; Bir kahvenin kırk yıl hatırı vardır.

Günümüzde mobilya kullanımının değişmesiyle birlikte bu köşelerden artık evlerimizde kalmadı. Her eşyanın bir ruhu vardır. Her eşya evlerimize iyi-kötü bir kişilik kazandırır. Kimisi muhabbet kazandırır kimisi de ayrılık. Evet ayrılık, Nasıl mı? Şöyle bir misal vereyim: Türk Evlerinde ısınma tek bir mekanda sınırlı tutulurken günümüzde gelişen imkanlardan dolayı aile fertlerinin yaşama alanında birlikte vakit geçirmesi eskiye binaen azalmıştır.

Yer Yatağı

Yer Sofrası

Gelelim yatma eylemine, sedirler hem yatma eylemini hem de oturma eylemini karşılıyordu ama bununla beraber yer yatağı da vardı. Saten kumaşla kaplanmış yer yatağı yaşama alanı dışındaki diğer odalarda yer yatağı kaldırılmazdı. Günümüzdeki yatak bazaları misali. Kumaşla kaplanmasının sebebi ise estetik görüntüyü ve mahremiyeti bozmamaktı.

Yaşama alanlarında, beyaz kumaşın serildiği mini fiskos üzerine konulmuş bakır siniler yemek yeme eylemini karşılıyordu. Bugün Anadolu'da bu siniler kullanılsın, kullanılsın sizleri her zaman karşılar, geçmişin bir hatırası olarak. Sinide yemek yeme kültürünün kalkmasıyla ne oldu? Alafranga yemek masalarının evlerimize girmesiyle beraber yemek yeme tarzımızda değişim olmuştur ve aynı zamanda yüksek arkalıklı sandalyelerde oturmak farklı kas dizilerini çalıştırmaya başlamıştır.

Yüklük/Yunmalık

Ahşap Yüklük

Odalar da ahşap dolaplar bulunur. Bu dolapların özellikle ahşaptan olması tercih edilirmiş, vitrin ve ona benzer cam temalı tercih edilmemesinin sebebini öğrendüğümüzde ise yüzümüz tebessüm ediyor: Ev sahiplerinin anlayışına göre mahremiyetini muhafaza etmek ve eşyalara teşhir özelliği getirmemek.

Ahşap sedir olan oturma köşelerinden bahsetmesem olmaz. Bu sedirler daha önce bahsettiğim sedirlerden biraz daha yüksek. Evin üst katında bugünkü şark köşelerini andıran bu oturma alanı pencere hizasını göz önüne alarak yerleştirilmiştir. Ahşap sedirlerin üzeri geleneksel motiflerimizin olduğu kumaşlarla kaplanmış, bununla beraber kendimizi zamanda ufak bir yolculukta hissediyoruz.

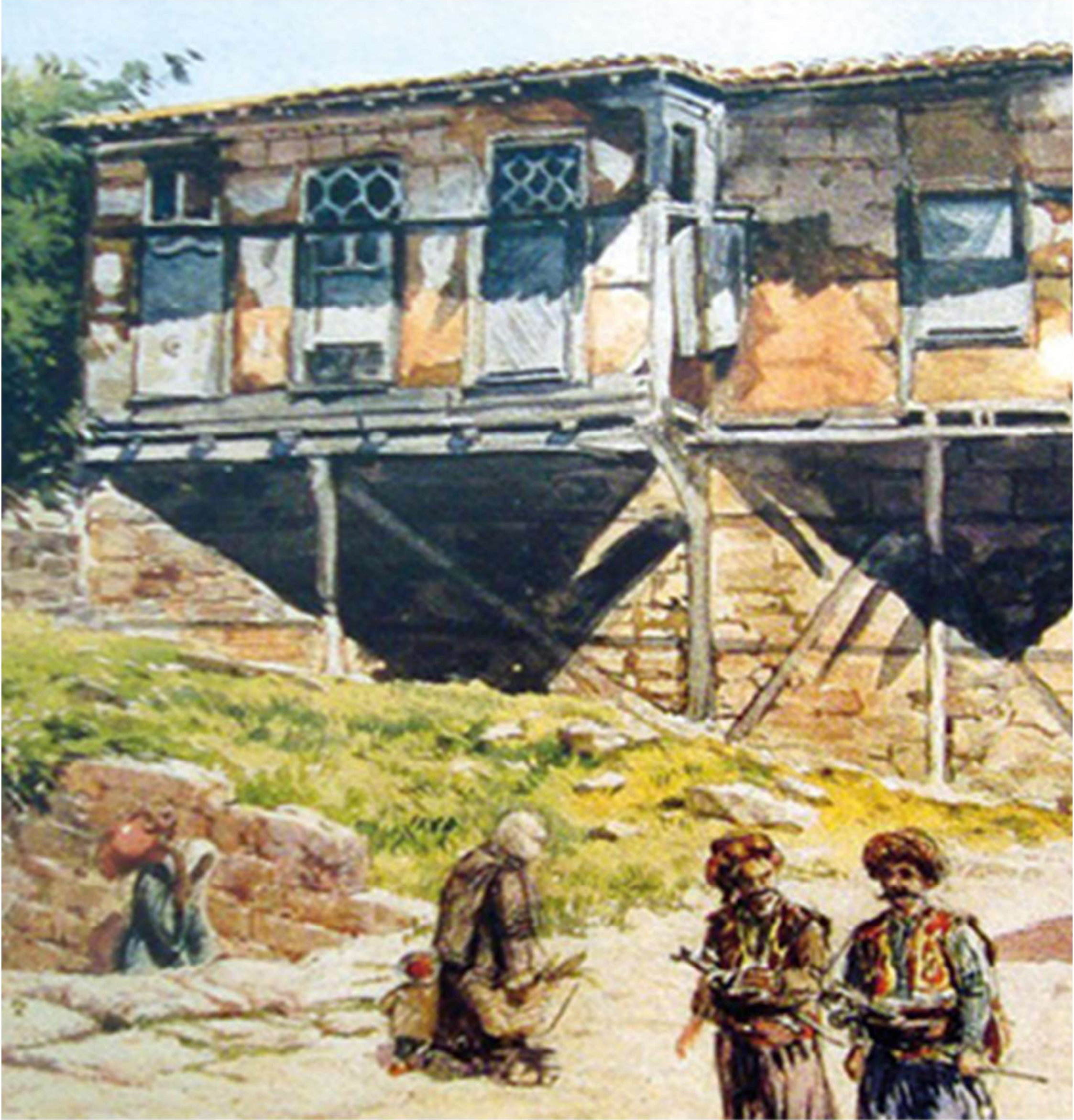

Safranbolu'da Asmazlar Konağı'nda Divanhane ve Sedir

Bugün Anadolu'nun cennet köşelerinde Türk Evleriyle karşılaşırsınız. Sizler de Türk Evlerinin havasını solumak, oradaki eşyaların ruhuna inmek istiyorsanız sizleri bekliyor.

Sonuç olarak;

Geleneksel Türk Evlerinin ve modern günümüz konutlarının plan şemasını ve kullanılan mobilyaların tarihsel süreç içinde değişen değer algılarına paralel olarak nasıl yansıdığını karşılaştırarak anlatmaya gayret ettik. Geleneksel Türk Evlerinde ve modern konutlarda kullanılan mobilyaların mekânın formunun oluşmasında belirleyici rol oynadığına şahitlik ettik. İncelediğimiz konuyu; 20. yüzyıl başlarında yaşanan siyasi devrimin; toplumsal, kültürel etkilerini ve hayatın her alanında yaşanan değişimin mekânı ve mimariyi nasıl etkilediğini tespit edebilmek adına önemli bir birikim olarak görüyoruz.

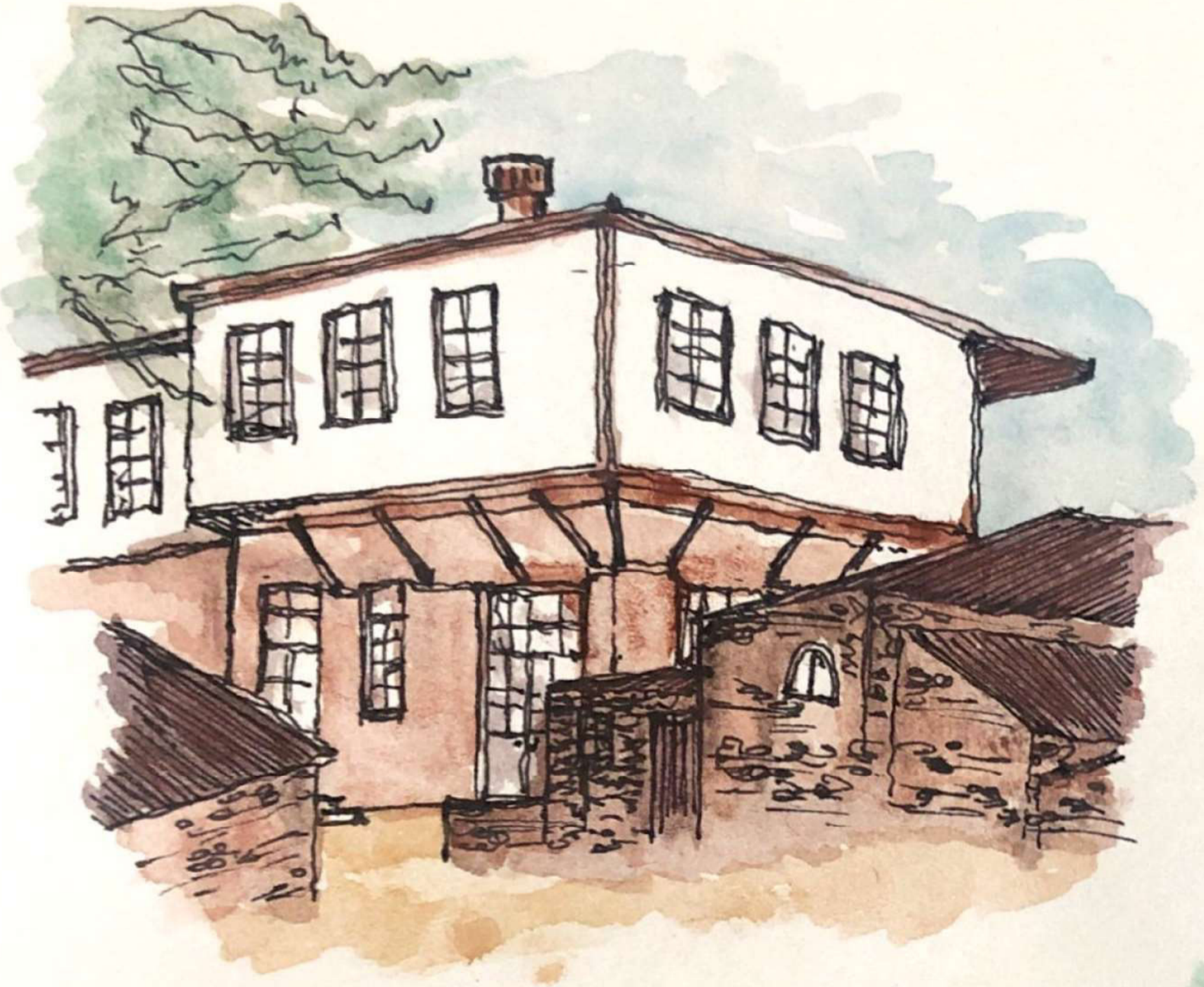
Türk&İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı:16 (Mart 2018)
İslam Dalp:Türk Evinden Kopuş Gerilimi, Nihayet Dergisi, Sayı 34 (Ekim 2017)
Türk&İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı:16 (Mart 2018)
SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:28 (Nisan 2013)
<https://dergipark.org.tr/>
<https://www.icmimarlikdergisi.com/2016/09/02/anadoluda-turk-evlerinin-tarihsel-sureci-plan-turleri/>
https://www.researchgate.net/publication/309195197_Modern-izmin_Mimariye_Yansimasi_Ve_20_Yuzyil_Konya_Modern_Mimarligi
<http://www.turkosfer.com/geleneksel-turk-evi/>

Elif DEĞİRMENCI
İstanbul S. Zaim Üniversitesi
Mimarlık Öğrencisi, 2

Özge KAYA
Mimar

Seyma

Eskiz, Şeyma Kulakaç

TÜRK EVİNE DAİR NOTLAR

Fatma Nur Özdemir*

TÜRK EVİNE DAİR NOTLAR

- İklima, güneşe göre çözümler üretilir.
- Türk Evlerinde kuş evleri bulunmaktadır.
- Oylumlar dıştan içe doğal denge içerisinde sıralanır. Açık, yarı açık, kapalı oylumlar iklimin dört mevsimini yaşama imkanı sunar.
- Aydınlık, yarı aydınlık ve gölge dengesi kurulmaktadır.
- En çok sıcaktan yada soğuktan korunacak oylum(sofa) evin ortasında yer almaktadır.
- Türk Evleri en az enerji(enerji) tüketir. Günümüzde eko mimarlık denilmektedir.
- Yerleşmede tümüyle topoğrafyaya uyulmaktadır.
- Yer(zemin) katı; yükseklik eğrisine uyan yola göre biçimlenirken üst katlar dik açılı geometri ile oluşmaktadır.
- Çıkmalar kullanılarak canlılık getirilip, sokaklara derin bakışlar kazandırılmıştır.
- İçten dışa çözüm söz konusudur. Önce işlev çözümlenmektedir.
- Ortak kullanımlar iyi belirlenerek mahremiyete hanel gelmeden ortak kullanılacak her şey ortak kullanılmaktadır. Örneğin çamaşır yıkama, mutfak, hamam vb ortak çözümlenirken yunmalıklar ayrı çözümlenmektedir.
- En az ile en akıllı çözüme ulaşma çabası söz konusudur.
- Ölçüler insan vücudundan referans alınır. Omuzdan elin orta parmak ucuna olan mesafe 'arşın' temel ölçü birimidir. Örneğin, keserin sapı bir ayak uzunluğudur. Odaların, neredeyse evin, bütün ölçülerinde bu şekilde insan ölçüleri kullanılmıştır. Bu ölçüler ya evi yaptıran ya da evi yapana ait olmaktadır.
- Çevreye uyum temel esastır. İklimin elverdiği bölgelerde yapı gereci olarak ahşap kullanılmaktadır. Ahşap olmayan bölgelerde ise varsa taş yok ise kerpiç kullanılmaktadır.
- Esneklik Türk Evinin en önemli ilkelerinden biridir. Evler ailenin büyümesine uyarak birim birim büyümektedir. Son çağlarda eski evler bu şekilde bölünme ile ayakta kalmayı başarmıştır .
- Türk Evlerinin yer katlarının dışa doğru olan taş duvarları ya da bahçe duvarları sokağa uyulanır.

TÜRK EVİNE DAİR NOTLAR

- Türk Evlerinin kapısı iki kanatlıdır. Birisi yüklü atın, katırın ve yaylı arabanın geçebileceği büyüklükte diğeri ise insanlar içindir. Özel durumlar dışında Türk Evi kapılardan yalnızca birisini kullanılır ve insan kanadının bile yalnız bir insanın geçebileceği bir başka kanadı bulunur ki buna 'kuzulu kapı' denir.
- Türk Evlerinde evin kedisi ve köpeğinin geçebileceği küçük bir kapıda kullanılmıştır.
- Türk Evi kapılarının üzerinde, altında bekleyeni koruyacak saçak bulunur.
- Kapıların tokmağı ya da halkaları vardır. Bu halkalar sembol niteliğindedir. İki ayrı halka bulunur küçük olan halka çalındığında ev sahibine gelenin kadın olduğu büyük olan halka çalındığında ise erkek olduğu bilgisini verir. Halkalar birbirine kurdela ile bağlandığında ise evde kimsenin olmadığı anlamına gelir.
- Türk Evlerinde geçirgenliği düşük, kafesli, dışarıdan bakıldığında içerinin görünmediği, 'kim geldi' penceresi bulunmaktadır
- Türk Evlerinde her evin kendine ait bahçesi vardır. Zemin kaplaması, yer katının kullanımına göre değişir.
- Türk Evlerinde hayata çıkış bahçeden yada taşlıktan bir merdivenle sağlanmaktadır.
- Evler yerden en az diz boyu kaldırılıp böylece nemden korunmuş olur.
- Türk Evleri genelde 2 katlıdır. Yazlık kışlık sorunu tek yapıda çözülmüştür. Yer katı 2 kat yüksekliğindedir, altta hizmet bölümleri vardır, merdiven en üst kattaki hayata çıkarken ara sahanlık ile kışlık kata geçiş sağlanır. Türk Evlerinin kışlık kat yüksekliği 'elim değsin yeter'dir. Yani 2.20-2.25 m'dir. Duvarları kalın, pencereleri küçüktür kolay ısıtılır ve korunaklıdır. Ana katta birbirine geçişi olmayan odalar önlerindeki hayat ile bağlanır.
- Türk Evi Plan Tiplerinin küçükten büyüğe doğru sıralanışı ;

1. Sofasız Çözüm: Sofanın ya da hayatın yerini bahçe ya da taşlık almıştır. Üst katlardaki odalar balkon ile bağlanıp aralarında da eyvan yer alabilir.

TÜRK EVİNE DAİR NOTLAR

2. Dış Sofalı Çözüm: Sofa, evin bir yanında kapalı bölümün dışındadır sofanın durumuna göre;

2.a. Yan Sofalı Plan Tipi: Odalar sofanın bir yanına dizilmiştir.

2.b. Dış Sofalı L Plan Tipi: Sofa bir köşededir. Odalar iki kenara dizilmiştir.

2.c. Dış Sofalı U Tipi: Odalar sofanın 3 kenarına dizilmiştir.

3. İç sofalı çözüm: Karşılıklı odaları arasında kalan sofaya sahip plan şemasıdır.

4. Orta sofalı çözüm:

Sofa orta kısımda bulunur tüm çevresine odalar sıralanmıştır. Hayattan odaya ya da odalara geçilir.

Oda iki bölümden oluşur kapı açılınca

girilen bölüm 'seki altı' bu bölüm asıl odadan

bir basamak aşağıdadır.

Kimi zaman bir trabzanla

ayrılır. Asıl bölüm 'seki' odadır.

Eskiz, Şeyma Kulakaç

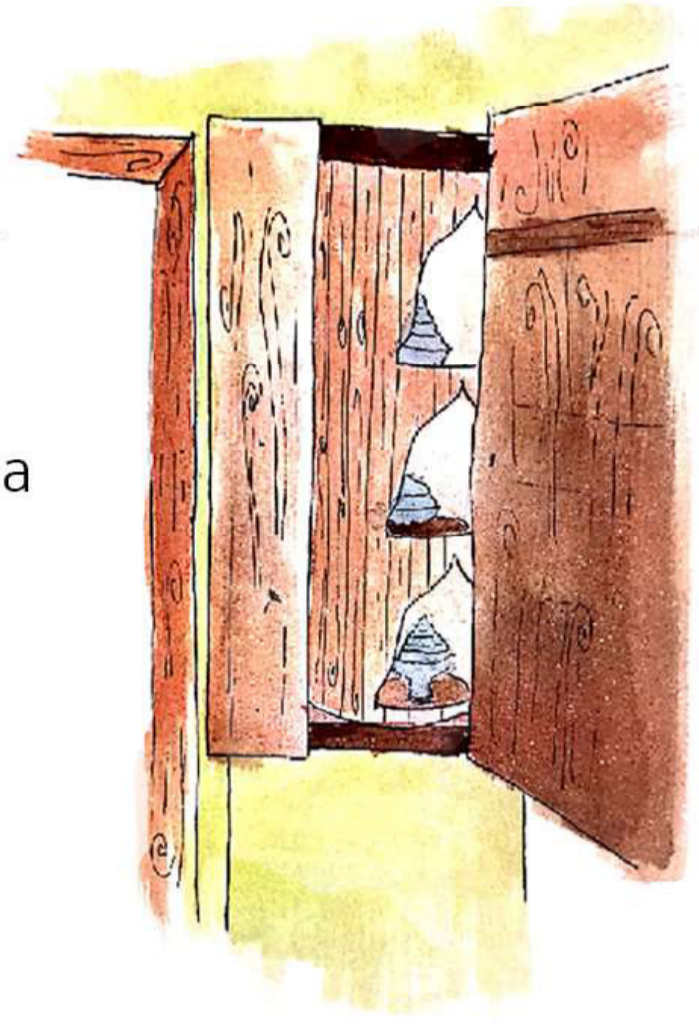

Eskiz, Şeyma Kulakaç

- Odalar kare ya da kareye yakın dörtgendirler.
- Bir duvarı ocak duvarıdır. Ocak hem ısıtma hem havalandırma amaçlı kullanılmıştır. Ocaktan geri kalan duvarlarda sedir vardır. 'Sedir Türk oturuş biçimine göre yapılmış oldukça alçak divandır.'

TÜRK EVİNE DAİR NOTLAR

- Sergen(raf) altında olabildiğince büyük pencereler vardır. Bu pencereler sokağa ya da hayata bakarlar.
- Üst tarafta tepelik pencereleri bulunur ve camları renklidir. Böylece odanın ışığının bir rengi, bir tonu vardır.
- Pencereler, oturanında, ayakta olanında görüşünü kesmeyecek biçimdedir.
- Pencereler, evin dıştan görünüşüne göre değil, içteki yaşama göre açılır.
- Ev sahibinin konumuna göre özel arz yada divan odaları bulunur. Arz odası, ana evden yarı bağımsız duruma gelir, giderek selamlık olarak gelişir. Selamlık ise tümüyle ayrı bir yapıda olur.

Eskiz, Zeynep Karahan

Eskiz, Zeynep Karahan

Şeyma KULAKAÇ
İstanbul S. Zaim Üniversitesi
Mimarlık Öğrencisi, 3

Türk Evinin Günümüzde Uygulanabilirliği

TOPLU KONUTTAN TÜRK EVİNE BAKMAK

*Ümit Karabayır**

Günümüzde Evlerimiz

Konut, insanın güvende olduğunu hissettiği temel gereksinimlerinden olan barınma ihtiyacını karşılayan bir mekandır. İnsan var olduğu süreç içerisinde her an bir barınma ihtiyacı duymuştur. Bu güven duygusunu size bir örnekle açıklamak istiyorum:

Neolitik köy yerleşimlerinden biri olan ve 2.000 yıl boyunca kesintisiz yerleşim gören Çatalhöyük, dönemin en büyük ve en kalabalık yerleşimlerinden biri olarak kabul ediliyor.

TOPLU KONUTTAN TÜRK EVİNE BAKMAK

Neolitik dönemde yuvarlak, çukur tabanlı evlerden, Çatalhöyük ya da Çayönü'ndeki gibi bitişik nizamlı ve köşeli (dikdörtgensel) planlı evlere geçişin de en büyük sebebi aslında yine bu “güven” duygusudur. Barınılan konutun “yaşanılan” bir konuta dönüşmesini istiyorsak bu güven duygusunu sağlamamız gerekir.

İnsanın sosyal bir varlık oluşu ve varoluşu neticesinde ortaya çıkan bu içgüdünün doğal bir sonucu da toplu alanlarda yaşamaya başlayarak bir mekanlar topluluğu oluşturmasıdır. Bu “topluluk” olgusu ne kadar içimizde ve “bizden” olsa da bu olgunun farklı bir şekilde ele alınarak, değiştirilerek, tekrar bizlere lanse edildiğini ilk başta 19. yüzyılda, Batı toplumlarında, Sanayi Devrimi sonrasında görüyoruz. Toplu konutlar, Sanayi Devrimi sonrası, kırdan kente doğru başlayan göçler ile oluşan nüfusun artışına bağlı konut ihtiyacını ve insan yoğunluğunu engellemek için yapılmıştır. Kırdan kente gelerek kendilerine yeni umutlar arayan insanların geldikleri kentlerde yaptıkları ilk şey kendilerini güvende hissedebilecekleri bir mekân yapmak olmuştur. Yapılan bu gecekondular gerek sağlık gerek çevresel sıkıntılar doğurmuş ve sadece mekân içerisinde yaşayan insanları değil bütün o çevrede yaşayan toplumu da rahatsız etmiştir.

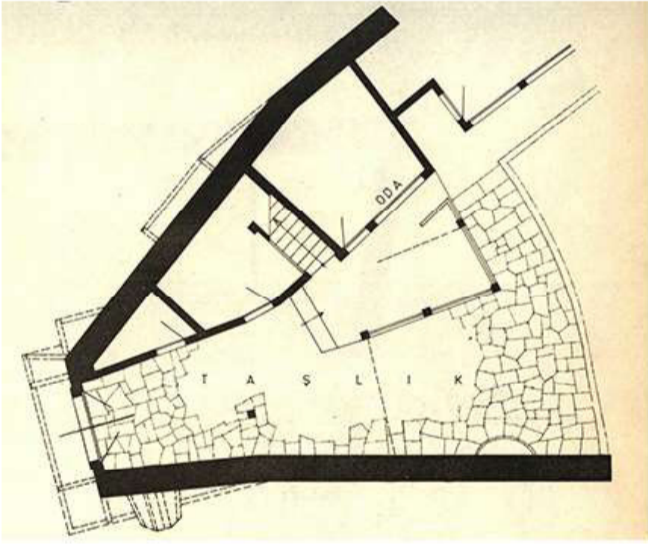
TOPLU KONUTTAN TÜRK EVİNE BAKMAK

Bu kadar büyük sorunların çıkmasının sebebi şüphesiz kontrolsüz nüfus dağılımı olmakla birlikte; hızla değişen toplumun yeni teknolojik, kültürel, ekonomik gereksinimleri olması ve bu gereksinimlerini karşılayacak bir mekan bulamamalarıdır. Bu sorunlar neticesinde insanların da ekonomik durumları göz önüne alındığında, yapılacak yeni mekanların ucuz olması ve sorunlar daha fazla büyümeden hızlı bir şekilde inşa edilmeleri gerekmektedir. Birnevi “*Ne kadar çok insanı ne kadar az alana sığdırırsak o kadar iyidir.*” diyerek yapılan bu toplu konutlarda insanların barınması düşünülmüş, yaşaması düşünülmemiştir.

Avrupa’da hızla yayılan bu popüler konut anlayışı, ülkemize de 1900’lü yılların ilk yarısında gelmiştir. Özellikle İstanbul, Ankara gibi büyük şehirler başta olmak üzere, ülkemizin birçok şehrinde bu tarz konutlar uygulanmıştır. Bu konutlar yapılırken öncelik, köyden kente gelen göçmenlerin barınabileceği alanlar yapmak ve ekonomilerini zorlamadan başlarını sokabilecekleri alanlar inşa etmektir. Hâl böyle olunca, toplu konutlarda yaşayan insanların istek ve arzuları göz ardı edildi ve toplu konutlar, sadece insanların gece uyuyup tekrar işe gidecekleri bir kabuk haline geldi.

Kırdan gelen insanların kültürleriyle ve yaşayış biçimleriyle bağdaştıramadıkları bu yeni kültür ve yaşama biçimi, bu içerisinde yaşanılan (!) toplu konutları “hayalet ev”lere ve bu konutların içerisinde bulunduğu kentleri de “hayalet kent”lere dönüştürdü. Adeta bir acil durum senaryosu olarak inşa edilen bu konutların tekdüze ve ruhsuz görünüşleri de bizim kültürümüzle tezatlık oluşturuyordu ve bu tezatlık sadece kendisini cephelerde değil planlanan plan tiplerinde de gösteriyordu. Bu konutlar inşa edilirken topografya göz önüne alınmıyor, İstanbul’da uygulanan plan Bursa’da da, Rize’de de uygulanıyordu. Oysa konutlar inşa edilirken asıl yapılması gereken iç ve dış mekanı birlikte ele almak ve bu ikisinin bir bütün olarak düşünmektir. İçerisinde yaşayacağı insanları ve ihtiyaçlarını düşünerek ve bu ihtiyaçlarını karşılayacak tipolojide evler inşa etmektir. Bu evleri inşa ederken çevresi de düşünülmeli yaşayan bir kent oluşturabilmek için bu kentte çarşı, oyun alanları, yeşil alan ve sokak dokusu oluşturulmalıdır.

Geçmişte Nasıldı?

Sedad H. Eldem Türk Evinin tanımını şu şekilde yapar: *“Türk Evi, eski Osmanlı Devleti’nin bulunduğu sınırlar içinde, eski tabirleriyle Rumeli ve Anadolu mıntıklarında yerleşmiş, inkişaf etmiş ve 500 sene kadar tutunmuş, kendi vasıflarıyla tebarüz etmiş bir ev tipidir.”*

Bu cümleden anlıyoruz ki Türk Evi ortak medeniyetin ürünüdür. Bu ürün için akla gelen ilk soru bu kadar büyük bir coğrafyada nasıl birbirine benzerlik gösteren bu tarz bir ürün oluşturabilmişlerdir? Bunun ilk açıklaması belli başlı temeller esas alınarak Türk Evlerinin inşa edilmiş olmasıdır. Bu temel esaslar bütün bu coğrafyada geçerliliğini koruyarak günümüze bir nebze gelmeyi başarmışlardır. Konut inşa edilirken temel unsur insandır. Ölçü olarak insan esas alınır ve insan tipolojisine uygun bir ev inşa edilir. Kapı, pencere ya da kat yüksekliği ya ev sahibinin ya da evi inşa eden ustanın boyu, ölçüleri esas alınarak inşa edilir.

TOPLU KONUTTAN TÜRK EVİNE BAKMAK

Evde bulunan her bir mekân kendi başına bir birim olarak inşa edilir ve bu birimler kendi içerisinde bir ailenin yaşayacağı büyüklükte inşa edilmişlerdir. Bu evler inşa edilirken de bir ruh vardır, inşa edilirken bir ustayla anlaşılır ve bu usta ile ev sahibi birlikte konutu inşa ederler. Bu sayede ev sahibi hazır bir evi gelip satın alan bir müşteri değil, sürecin başından beri olaya dahil olan ve evi “yuvası” olarak gören biri olur. Bu sayede ev sahibi eviyle arasında duygusal bir bağ kurar ve gerek ev sahibi gerek ailesi içerisinde “güvenle” oturur çünkü evin nasıl inşa edildiğini, hangi malzemelerin kullanıldığını, yükler yapılırken hangi ahşabın kullanıldığını ya da pencerelerin hangi yükseklikte olacağını bilirler ve kendileri karar verirler, evle bir bağ kurmuş olurlar.

Türk Evinde bir diğer temel esas ise “iklim ve topografyaya uyum”dur. Konut inşa edilirken yerel malzemedan faydalanılır, bu yerel malzeme hem bulması kolay hem de hesaplıdır. Evin topografyaya göre konumlandırılmasına dikkat edilir. Ev, komşuların gün ışığını ya da manzarasını engellemeyecek şekilde saygıyla konumlandırılır. Her evin toprakla bir bağlantısı bulunur.

Eski Bursa, 1900ler

TOPLU KONUTTAN TÜRK EVİNE BAKMAK

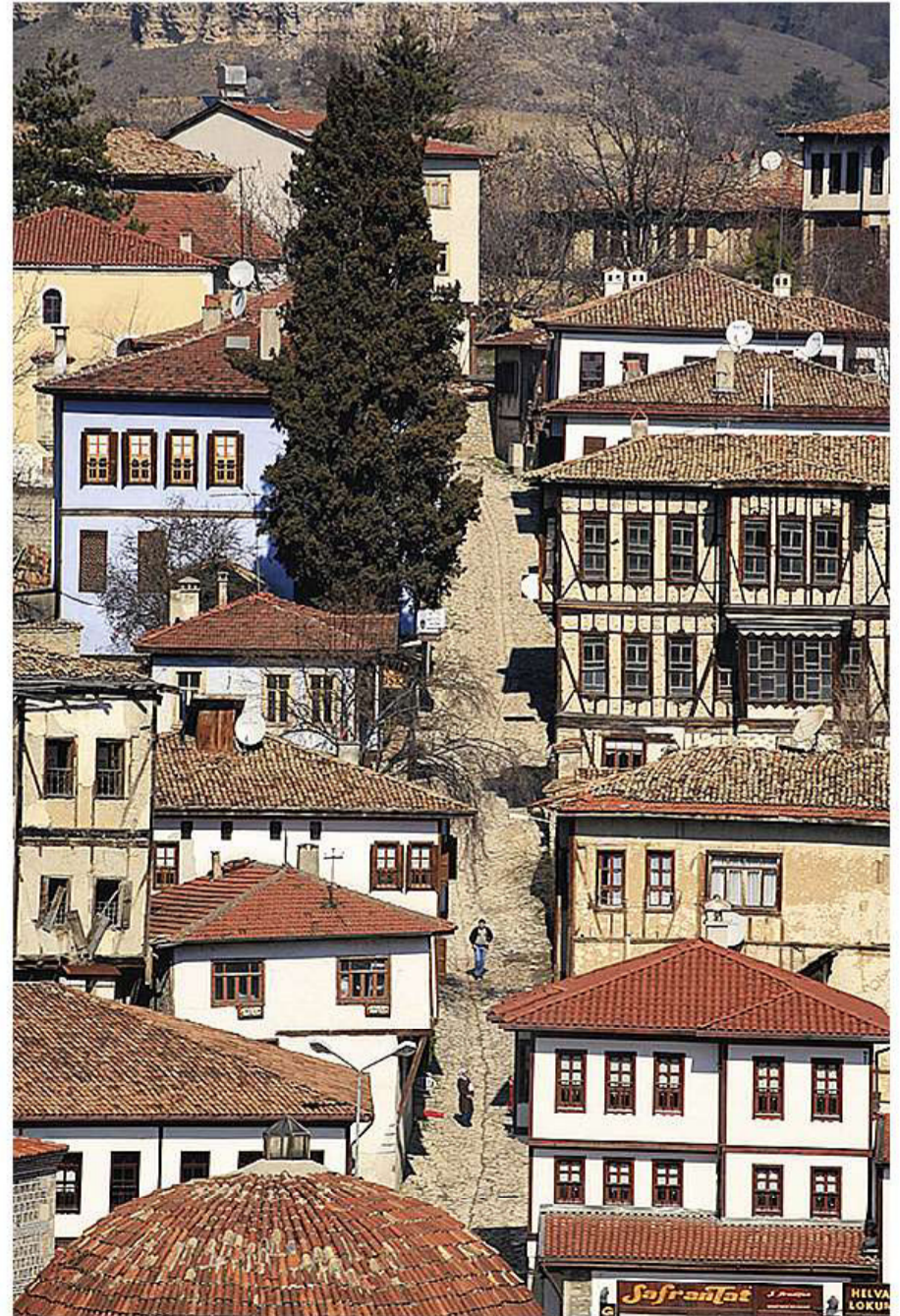

*Ohrid, Makedonya'da Kent Dokusu

Eldem, yaptığı çalışmalarda Türk Evi'ne karakter kazandıran üç özellikten bahsetmiştir:

- Evlerin milli olması, yani kendi zevklerimize, kültürümüze ve yaşam tarzlarımıza uygun olmaları,
- Kendi mimarlık sanat ve zevklerimize uygun olmaları,
- Memleketimize, toprağımıza ve iklimimize uygun olmaları.

İşte saydığım bütün bu ilkeler bir konutun nasıl ve neden inşa edileceğini ifade ediyor. Eğer bir konut, içerisinde yaşayan insanların yaşam tarzına ve kültürüne ve inşa edileceği çevreye hitap etmiyorsa bir süre sonra terk edilmeye mahkûmdur.

*Safranbolu'da Kent Dokusu

GELECEKTE BİZİ NE BEKLİYOR?

Pandemi sebebiyle evde bulunduğumuz bugünlerde evde daha önce hiç bu kadar uzun süre evde bulunmadığımı fark ettim. Evim daha önce sadece akşamları okuldan yorgun olarak gelip uyuduğum bir ara mekan iken şuan içerisinde aktif olarak bulunduğum bir mekana dönüştü. Bu mekanı aktif olarak kullanmaya başladığımda kendi evimin ihtiyaçlarımı karşılamadığını hissettim. Evim kendi zevkime göre inşa edilmeyip birkaç hırslı müteahhitin ufak bir arsaya çok katlı bina dikmesinin kurbanı olmuştu. Evde bunalıp yaşadığım apartman dairesinden dışarıya baktığımda bir yeşil alan görmek ve az da olsa bu sıkıntılı süreçte içimi rahatlatmak istedim. Gözüm karşı komşumun bahçesindeki kiraz ağacına takıldı. Yüzlerce insanın yaşadığı sokaktaki tek yeşil alan buydu. Ağaç, komşumun arabasını güvenle korumak için beton döktüğü bahçede tek başına direnmeye çalışıyordu. Baharın geldiğini ancak ağacın çiçek açtığını gördüğümde fark ettim. Toprağa basmayı bırakın huzur bulacağımız bir yeşil alan görmek bile bu süreçte beni bir nebze daha rahatlatıyordu ama onu dahi bulamıyordum. O anda sorgulamaya başladım:

Eğer herhangi bir krizde yeşile ve doğaya bu kadar hasret kalabiliyorsak böyle yaşamamız ne kadar doğru? İşte beton kutular içerisinde yaşadığımız “modern” dünyamızda belki de ilk defa toplum olarak bunu sorgulamaya başladık. Hepimiz belki de ilk defa bu kadar çok, bize farklı kültürlerin dayattığı sisteme karşı çıkıp özümüze dönüyoruz.

Günümüzde inşa edilen toplu konutlar plan tipolojisinin farklı kültürlerden alınması itibarıyla Türk Kültürüne ve Aile Yapısına uymamaktadır. Bu sebeple Türk Aile Yapısı ve kültürüne uygun olmayan bu toplu konutlar toplumumuzun ihtiyaçlarını karşılayamamakta ve kullanılan bu toplu konutların bir süre sonra satılmasına, devredilmesine ya da tamamen terk edilmesine yol açmaktadır.

TOPLU KONUTTAN TÜRK EVİNE BAKMAK

Sokak ve komşu kültürünün geçmiş yaşamımızda ne kadar önemli rol aldığını bizler biliyoruz. Aynı zamanda yaşlıya olan saygıyı ve hürmeti de biliyoruz. Bizler bu kültürle yetiştik ve eğer bu değerlerimizi korumazsak maalesef son temsilcileri olabiliriz. Türk Evi demek sadece Mardin'deki toprak ev, İstanbul'daki köşkler demek değildir. Türk Evi bayram ziyaretlerimiz, komşu ziyaretlerimiz demek aynı zamanda. Bizim bir parçamız olan bu kültürü eğer kaybedersek domino taşı gibi teker teker diğer kültürlerimizi de kaybedeceğiz. Başta komşu ziyaretleri azalacak, sonra yaşlı ve bayram ziyaretleri.

Geçmişte yaşadığımız Geleneksel Türk Evi'nin genişliği ve ferahlığından daracık ve bir bahçesi olmasını bırakın bir balkonu dahi olmayan evlere sığmaya çalışan bizleri bekleyen tek şey ayakları toprağa değmeyen, ineği sadece süt reklamlarında gören çocukların yetiştiği bir topluma dönüşmek olacaktır. Toplu konutlar içerisinde büyüyen çocuklarımız sokak kültüründen; insan, hayvan sevgisinden bihaber olarak yetiştirildiği için zamanı geldiğinde, yaşlandığımızda, bizlerle ilgilenmelerini çok da beklemememiz gerekir sanırım.

Ohrid, Makedonya'da Kent Dokusu

TOPLU KONUTTAN TÜRK EVİNE BAKMAK

Toplu konutları bir kullanıcı olarak kendimize göre değiştirmeye çalışırken farkında olmadan aslında değişen bizler olduk. Eğer çok geç olmadan kültürümüze sahip çıkıp gelecek nesillere daha “yaşanılabilir” bir gelecek bırakmak istiyorsak Türk Evi’ni günümüzün çağdaş ihtiyaçlarına göre uyarlayarak tekrar yaşatmalıyız. Yeniden uyarlama dememin sebebi ise geçmişteki insanların ihtiyaçlarının ve günümüzde yaşayan insanların ihtiyaçlarının farklı olmasındandır. Bu nedenle Türk Evinin “sofasız, iç ve orta sofalı...” plan tiplerini mümkünse içinde yaşayarak tecrübe edip, günümüz ihtiyaçlarına da cevap verebilecek mekan değişiklikleri yaparak bugüne taşınmalıyız.

Ümit ediyorum ki; barınılan değil, yaşanılan kültür mekanları inşa etmeyi başardığımızda, ezanın konutun en üst katına ulaşabildiği evler yapmaya başladığımızda, Türk Evinin ve o mimarlığın getirdiği “ruhu” tekrar yakaladığımızda değerlerimize karşı hassasiyetimizi tekrar kazanacağız.

Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Beş Şehir’den bir alıntıyla sizlere veda etmek istiyorum.

“Cedlerimiz inşa etmiyorlar, ibadet ediyorlardı, Maddeye geçmesini ısrarla istedikleri bir ruh ve imanları vardı. Taş, ellerinde canlanıyor, bir ruh parçası kesiliyordu.

Duvar, kubbe, kemer, mihrap, çini, hepsi Yeşil’de dua eder, Muradiye’de düşünür ve Yıldırım’da harekete hazır, göklerin derinliğine susamış bir kartal hamlesiyle ovanın üstünde bekler. Hepsinde tek bir ruh terennüm eder.

Ah, bu eski sanatkârlar ve onların her dokundukları şeyi değiştiren, en eski bir unsurdan yepyeni bir âlem yapan sanat mucizeleri!”

O ruhu geri kazanmak ümidiyle.

*Poçitel, Bosna Hersek

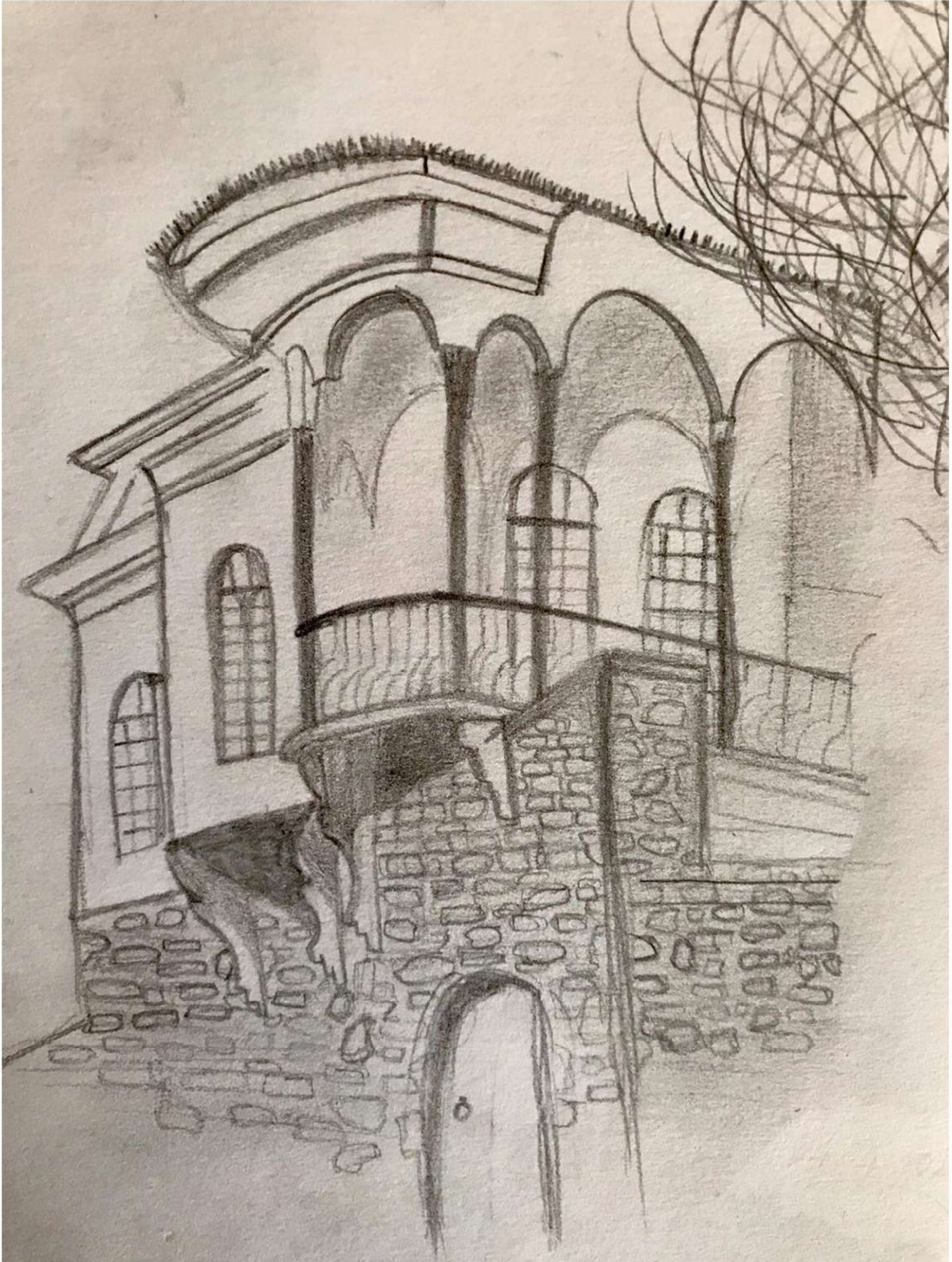

Zeynep ALVER
İstanbul S. Zaim Üniversitesi
Mimarlık Öğrencisi, 3

Emine Halime YÜM
İstanbul S. Zaim Üniversitesi
İç Mimarlık Öğrencisi, 3

Beyza DEMİRCİ
İstanbul S. Zaim Üniversitesi
İç Mimarlık Öğrencisi, 1

TÜRK EVİNDE MOTİFLERİN DİLİ

Zehra SEZER*

Yüzyıllar boyu sevinçleri, hüzünleri, korkuları, umutları kısaca hayata dair her duygu ve düşüncüyü üzerlerinde taşıyan, renkleri ve motifleri ile ilmek ilmek işlenen halı ve kilimler günlük hayatın kaçınılmaz bir yansımasıdır. Türkmen topluluklar yaşadıkları alanları kirden korumak ve ısınma ihtiyaçlarını gidermek için eğirdikleri yünleri, bitkilerin kökleriyle boyayarak halı ve kilim dokumuşlardır. Dokumayı insanın kendini bilme süreci, hayatını ifade ediş biçimi olarak görmüşlerdir. niteliktedir. Motiflerde toprağın bereketine, gökyüzünün sonsuzluğuna, hayvanlar alemine sesleniş vardır. Orta Asya'dan yapılan göçler ile birlikte dokuma sanatı dünyaya yayılmıştır.

TÜRK EVİNDE MOTİFLERİN DİLİ

Türk dokuma sanatında renklerin, doğanın ve hayvan tasvirlerinin sembolize edilmesi sonucu ortaya çıkan motiflerin matris tabanlı bir zemin üzerinde bir araya gelerek oluşturduğu ahenk toplumun kültürel ve psikolojik birikimlerini anlatır ve içerisinde kendine özgü entelektüel ve sanatsal değer barındırır. Bu durum gelecek nesillerin geçmiş dönemdeki Türk Kültürü ve Aile Yapısını anlama noktasında önemli bir değer taşır. Yüzyıllar önce dokunan renklerin günümüz sanat anlayışı içerisindeki renk kuramlarıyla karşılaştırıldığında ritim, denge ve estetik uyumunu doğrular

Toplumlarda, inançların, duygu ve düşüncelerin aktarılmasında motif ve figürlerin en etkili iletişim araçlarından biri olduğunu görmekteyiz. İnsanlar anlatmak istediklerini kelimelerle ifade etmek yerine işledikleri motiflerle anlatmayı seçmişlerdir.

Pazırık Halısı, (St. Petersburg Hermitage Müzesi)

TÜRK EVİNDE MOTİFLERİN DİLİ

Pazırık halısından itibaren hayvan ve figürlerle başlayan, sonraki dönemlerde ,İslam inancının da etkisiyle, sembol, motif, bitkisel ve soyut bezemelerle devam eden bir serüvendir.

“Pazırık Halısı”, (M.Ö. 5-4. yy) dünyanın bilinen en eski halısı ünvanına sahip olan Pazırık Halısı'nın Orta Asya Türklerine ait olduğu düşünülmektedir. Halı, 1948 yılında Rus arkeolog Sergei Rudenko tarafından Pazırık Kurganları adı verilen anıt mezarlarda (Hun kavimlerine ait olduğu düşünülüyor) yapılan kazılar sonucu bulunmuştur. Dünyanın en eski düğümlü halısı olarak da bilinir.

Pazırık Halısı incelendiğinde, göze çarpan ilk şey zemininde geometrik ve bitkisel motifler, insan ve hayvan figürleri içermesidir. (Fotoğraf 1) Halının orta kısmına baktığımızda eninde 4, boyunda 6 olmak üzere toplam 24 kareden oluşan dikdörtgensel bir alan görülmektedir. Dikdörtgensel alanda halının göbek desenlerini oluşturan karelerin içerisinde dört yapraklı bitkisel motifler görülür. (Fotoğraf 2)

Halının etrafındaki bordürlerde ise hayvan figürleri görülmektedir. Birinin içerisinde sıralanmış 24 adet “geyik”, diğer iki dar bordürde, karelerin içerisinde “aslan” ve “grifon” figürleri bulunmaktadır. (Fotoğraf 3) Grifon'un başı, arkaya doğru çevrilmiş ve gagasından dili görülmektedir. En geniş bordüründe, 28 adet atlı figürü yerleştirilmiştir. Yayalar ve atlıların birbirlerini takip ettikleri görülüyor. Burada sığınların tam tersi yönünde ilerledikleri dikkat çekmektedir. Figür ve motiflerden sonra halıda en çok göze çarpan zemininde koyu kırmızı olmak üzere koyu kahverengi, açık mavi, lacivert, sarı ve krem renklerinin kullanılmasıdır.*

TÜRK EVİNDE MOTİFLERİN DİLİ

Fotoğraf 1: Köşe Görünümü

Fotoğraf 2: Göbek Desenleri

Fotoğraf 3: Hayvan figürü

Halı ile ilgili bir diğer ilginç görüş ise halının orta zeminindeki karelerin oluşturduğu alanın bir oyun alanı olduğudur. Dama tahtasındaki gibi matris tabanlı bir alanda eşit ölçülerde bölünen kareler ve etrafını çevreleyen ince bir çerçevenin olması böyle bir fikrin ortaya atılmasını sağlamıştır. Bordürlerde görülen sığırlar ve atlılar birbirlerinin tersi yönünde ifade edilmiştir. İnsan figürlerinin bazıları atlarının yanında yürürken bazıları atlarına binmiş olarak sıralanmıştır. Bazı atların kuyruklarının düğümlü olduğu, Pazırık bölgesinde çıkarılan diğer bulgularda görüldüğü gibi düğümlüdür, gözlerden kaçmamıştır. Atların sırtlarında keçeden yapılmış örtü bulunmaktadır. Orta Asya'da hayvanların terini almak için sırtlarına koyulan nakışlı örtülere "çaprak", Anadolu'da ise ter keçesi, terlik denilmiştir.

TÜRK EVİNDE MOTİFLERİN DİLİ

Bu durumda görülüyor ki geçmişten günümüze gelen bu tarih şeridinde yaşayan insanların yaşadıkları olayları, kültürlerini, gündelik hayatlarını, inanışlarını anlamak ve analiz etmek noktasında dokuma kültürünün önemi yadsınamayacak kadar büyüktür.

Bir diğer yoğun görülen figürlü bezemelerden birisi de “kuş” figürüdür. Kuş figürüne olumlu ve olumsuz çeşitli anlamlar verilmiştir. Farklı anlamların algılanması kültürlerin farklı yaşam tarzı, gelenek ve göreneklerinden dolayıdır. Kuşların uçabilme kabiliyeti “evrenin sınır ötesini aşan ruhlar” ifadesiyle yorumlanmaktadır. Bilgeliği, zekiliği ve çevikliği de sembolize eder. Orta Asya’daki Türk inancına göre ölen kişinin ruhunun “kuş gibi göğe uçtuğuna” inanılmaktadır. Kuşların insanlara hayatları boyunca eşlik ettiğini, insanların kuşların yardımı ile doğdukları ve öldüklerinde ise ruhlarını göğe yükselten kutsal bir hayvan olduğuna inanmışlardır. Aynı zamanda kuşlar, gücü, dayanıklılığı, mutluluğu ve sevgiyi de sembolize etmektedir. Genel anlamda kuşların dünyasallıktan uzaklaşmanın, hafifliğin sezgi ve ilhamın ruhsal tesirlerin, ruhun ebediliğinin, gök ve yer arasındaki iletişimin sembolü olduğuna inanılmıştır.*

Elif DEĞİRMENCI
İstanbul S. Zaim Üniversitesi
Mimarlık Öğrencisi, 2

Dilek

Dilek KANTAŞ
İstanbul S. Zaim Üniversitesi
Mimarlık Öğrencisi, 2

Zehra Nur Öncel
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Mimarlık Y. Lisans Öğrencisi

Nur Betül EMRECİKSİN
İstanbul S. Zaim Üniversitesi
Mimarlık Öğrencisi, 2

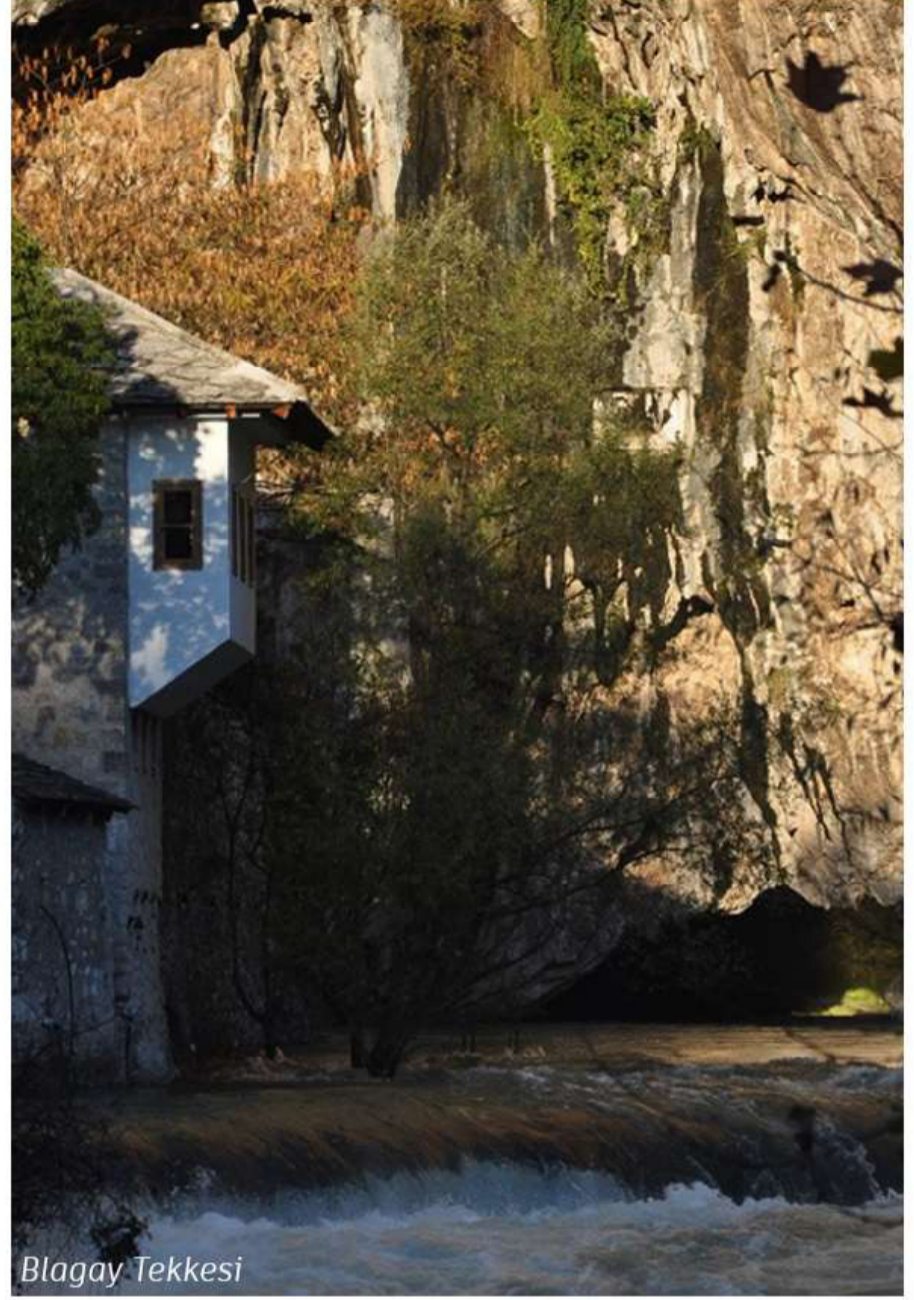
GEZİ YAZISI

BLAGAY TEKKESİ

*İbrahim Ethem Karaköse**

Birbirinden ilginç günler yaşıyorduk o sıralar. Gelen değişik haberler, içinde ansızın kendimizi bulduğumuz durumlar, haberimiz olmaksızın adımıza verilen kararlar, olamayacağını düşündüğümüz işlerin olmasına ihtimal dahi vermediğimiz zaman aralıklarında gerçekleşiyor olması... İşte böyle geçen günlerden bir ekim günü, kararmış havanın ışığında başladı maceramız.

Bayrak taşıyıcı havayolumuzun yapmış olduğu kampanyanın nihayete ermesine saatler kala, göz açıp kapayıncaya kadar geçen süre zarfında biletlerimizi almıştık kıymetli hocamızın mihmandarlığı ve sevgili abimizin ve arkadaşlarımızın yoldaşlığıyla. Beş gün sürmesini planladığımız yolculuğun heyecanı daha ilk dakikalarda baş göstermişti bile. Saatler gün, günler hafta, haftalar ayları kovalayıp, geçmez denen vakit geçince, o an gelip çatmıştı işte. Terminal binasının camından bineceğimiz uçakla göz göze bakışıyorduk işte.

Elin elinde kalmış topraklarımıza gidebiliyorduk nihayetinde. İşte böyle başlayan yolculuğumuzun ilk akşamında yaptığımız istişare gereği ertesi gün, sırasıyla, Mostar Şehri, Blagay Tekkesi ve Poçitel Kalesi olmak üzere üç güzide yeri gezip görmeyi, o atmosferleri teneffüs etmeyi kararlaştırmıştık.

Soğuk ve karanlık bir aralık sabahıydı Bosna-Hersek'te. Güneşin doğmasına yaklaşık bir saat vardı ve etrafta hiçbir ses seda yoktu. Sessizlik dinletiyordu adeta kendini. Hemen yola koyulmamız gerekiyordu çünkü gidilecek epey yolumuz, gezilecek ve görülecek çok sayıda yerimiz vardı ve vakit ... Ah o vakit yok mu? Hava aydın oluncaya dek nerelerden geçtiğimizi, nereleri geçtiğimizin farkına pek varamamışım. Birbiri ardına gelen evler, yer yer araya giren tepeler ve ağaçlıklar... İnsanın hayran olmaması elde bile değil.

Blagay Tekkesi

Güneş yavaş yavaş, o kızıl yüzünü göstermeye başladığında yolu yarılamış bulunmaktaydık. Yaklaşık iki saatin ardından Mostar şehrine varıyoruz ki bu şehir hakkındaki fikir, düşünce ve tecrübelerini ihtiva eden yazısını sevgili arkadaşımız Mehmet Sefa Akbaba'nın "Mostar Şehri" isimli yazısında dergimizin ikinci sayısında paylaştı. Okuyamayan ya da yeniden okumak isteyenler için ufak bir hatırlatma olsun. Mostar'ın, tabiri caizse, esrarengiz büyüünden öğleden sonra ancak kurtulabildiğimiz için ikindi vakti sularında ulaşabiliyoruz Blagay'a.

Blagay'ın hikayesi, Osmanlı Devleti'nin bu topraklara gelişinden 1 asır evvel, yani 1300'ler, Hoca Ahmet Yesevi'nin müritlerinden Sarı Saltuk ile beraberinde 770 alpereni ile yola çıkıp Anadolu'dan Balkanlara gelmesiyle başlar. Alperenlerin geldikleri dönemde, bu topraklarda Sırp, Hırvatlar ve Boşnaklar yaşıyorlardı ki Sırp, Ortodoks; Hırvatlar, Katolik; Boşnaklar ise Bogomili mezhebine tabilermiş. Rivayet odur ki, alperenler Mostar civarına geldiklerinde halk tarafından "sizler iyi birilerine benziyorsunuz, hükümdarımız sizi zulmeder" deyip bu zamanda dahi yerleşimin pek mümkün olamayacağı Avrupa'nın debisi en yüksek nehri olan Buna Nehri'nin çıktığı sarp kayaların eteklerine yerleşmelerini söylerler.

Bu tavsiyeler üzerine alperenler asi Buna Nehri'nin kıyısına tekkelerini kurarlar. Alperenler burada vahşi hayvanlara evcil muamelesi yapmalarının yanı sıra, nefislerini terbiye ettikleri gibi Buna Nehri'ni de terbiye ederler üzerine yaptıkları değirmenlerle ve ördükleri 7 km'lik duvar ile. Alperenlerin bu tekke yaşantısı tabii ki orada yerleşik olan halka da sirayet emiş olacak ve Balkanlar'ın İslamlaşmasında büyük bir öneme sahip olacaklar.

Öyle ki Fatih Sultan Mehmet Bosna-Hersek'i fethettiğinde İslam ile müşerref olmuş sekiz yüzü aşkın Boşnak vardı. Yine kayıtlarda geçen bilgilere göre fetihten hemen sonra 4685 hanenin Müslüman olduğuna ulaşılabiliyor. Böyle bereketli topraklar, Cihan Devleti'ne mâl olmuş nice ulema ve devlet adamı yetiştirmiştir ki bunların bence en önemlisi adına hala yaşayan bir vakıf bulunan ve İstanbul'umuzda birisi Azapkapı diğeri de Kadırga da olmak üzere iki tane cami bulunan Sokullu Mehmet Paşadır. Bu kitabi bilgileri unutmuyarak, aklımızın bir köşesinde tutup, dönüp dönüp bakmak kaydıyla yola devam edelim. Ne demiş zaten büyüklerimiz: "ettekrraru ahsen velev kane yüz seksen." Vardır bir bildikleri...

Birkaç yüz metre ilerideki küçük camide duruyoruz ilk önce. İkinci namazını eda ettikten sonra bir ara gözlerimiz bakkal arıyor su alabileceğimiz. Halbuki az ilerideki çeşmeyi görmüyor gözümüz. Modernizm mi dersiniz, 21.yy kentinde büyüme mi dersiniz bilemem ama içler acısı bir durum olduğu su götürmez bir gerçek.

Neyse ki bu körlükten kurtulabiliyoruz da yanımızdaki şişelere akan çeşmeden suyu dolduruyoruz.

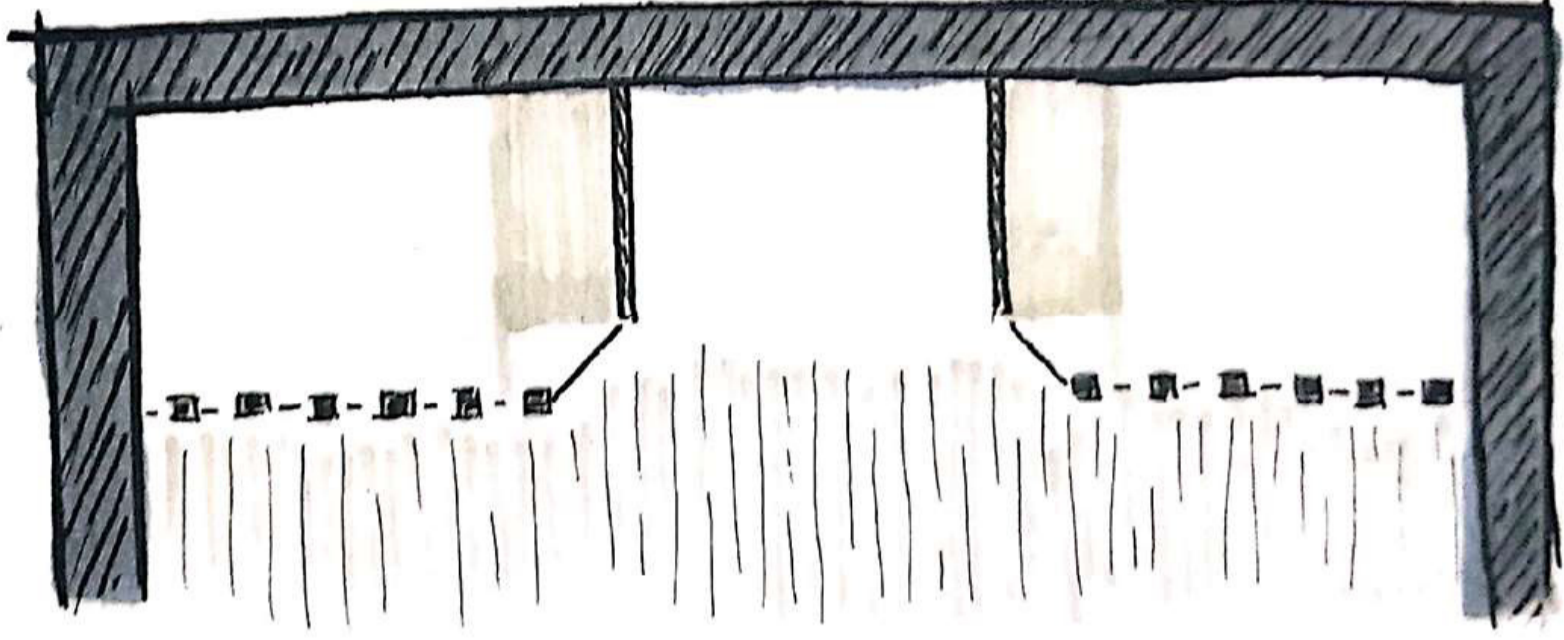

Arabayı müsait bir otoparka bıraktıktan sonra sağ tarafta Buna Nehri, sol tarafta ise yükselen yamaç olacak şekilde, 5-6 kişinin ancak yan yana yürüyebileceği hatırı sayılır genişlikteki patika yolda ilerlemeye başlıyoruz. Karnımızın açlığı gezme isteğimize baskın gelmiş olacak ki Tekke'nin hemen yanı başındaki yerde yemek yemek için duruyoruz. Nehrin şırıltısı ve suyun taşlara çarparak çıkarttığı sesler eşliğinde yemeğimizi yedikten sonra nehrin karşısına geçiyoruz daha seyreyleyebilmek için Blagay Tekke'sini. Geçtikten sonra karşıya, döner dönmez arkamızı, gördüğümüzle büyülenip kalıyoruz adeta. Aman Allah'ım! "Edebiyat bize burada yardım edemez" diyordu şair. Son derece haklı olduğunu ancak farkına varabiliyorum. Suyun akışındaki hareket, hareket ile kıvrılan nehir yatağı, o yatağın kenarına imar edilmiş tekke, tekkenin bir insan edasıyla başını suya uzatır gibi duran cumbaları, koca kaya kütesinin sanki bir kalkan gibi tekkenin üzerine doğru eğilmesi... Her taşında bir eda, bir zikir, sanki göklere ulaşıyor ve işte 'Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih eder' ayeti akıllarda beliriyor. Bu efsundan çıkmak için, ya da daha da kapılabilmek için mi desem, tekkeyi daha iyi görmek için tırmandığımız kayalıkta, dağ kekiklerine rast gelmek tam bir sürpriz oluyor.

İnanır mısınız o kekikler masamın kenarında, oraya konulduğu günden beri kokusundan zerre taviz vermeden kendini ve koparıldığı yeri hatırlatmaya devam ediyorlar. Tırmandığımız yerde de bir süre oturuyoruz. Seyredip, hayallere dalıyoruz sessizce. Bu sırada güneş iyice yüzünü saklamaya başlamıştı tabii. Blagay Tekkesi de ağır ağır hazırlıyordu kendini, bastırın karanlığa ve bu hazırlık sonucu, Buna Nehri gibi sarp kayalığın bağrında nur edasıyla parlamaya başladı. Sessizlik çöktü birden. Nehir yavaşladı, daha az döver oldu kayaları. İnsanlar çekildi. Tekke geceliklerini giymiş, hazır vaziyette, akşam yolculuk edenleri beklemeye koyuldu. Sarp kayalık yamaç ise duruşunu bozmadan her şeyin üstünü örtmekte, karanlığın içinde.

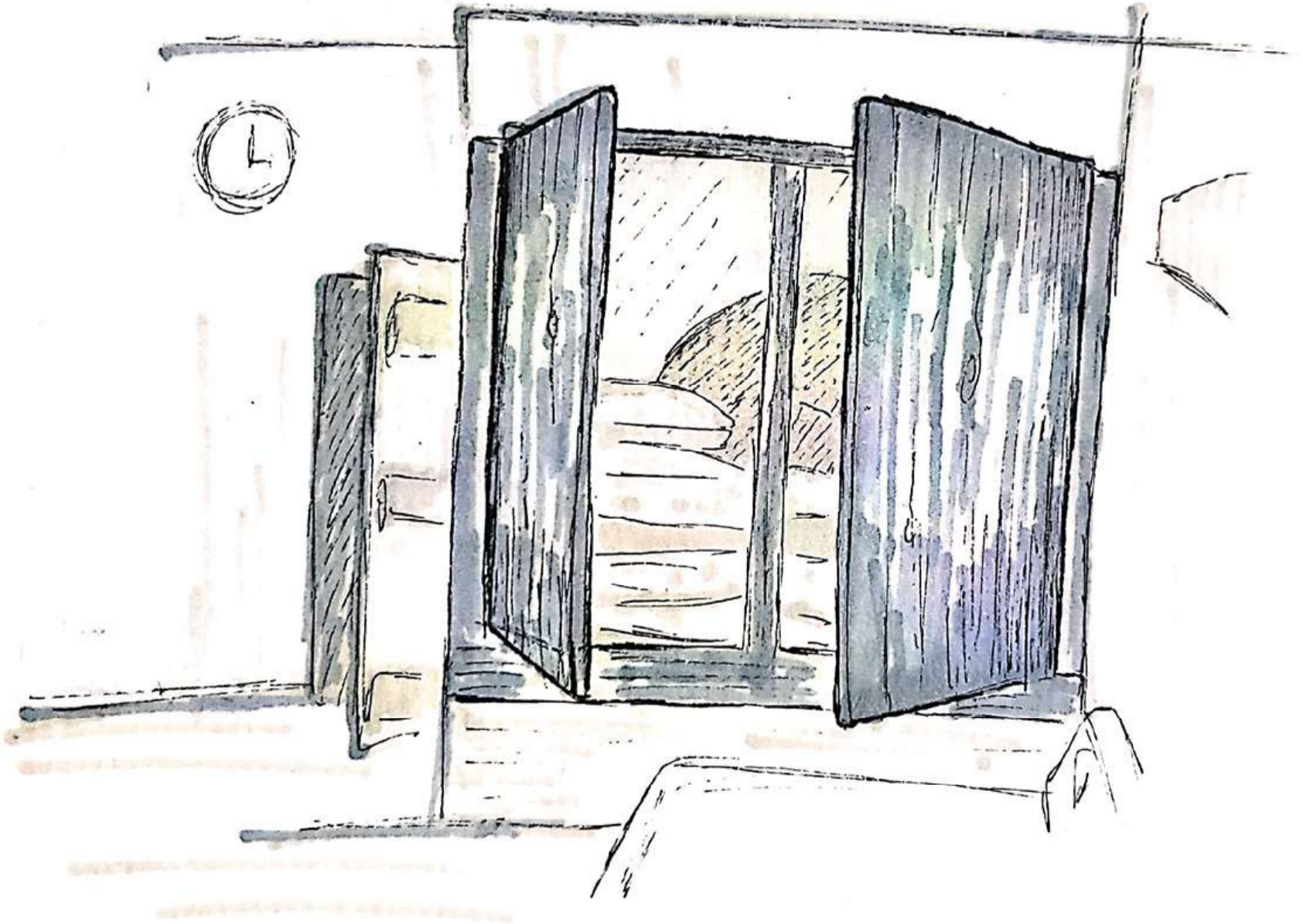

Eyvan: Genellikle avluya veya sofaya bakan iki tarafında oda bulunan 3 tarafı kapalı Türk Evinde ortak kullanılan mekân.

Harem: İslam evlerinde kadınlara ve ev ahalisine mahsus daire.

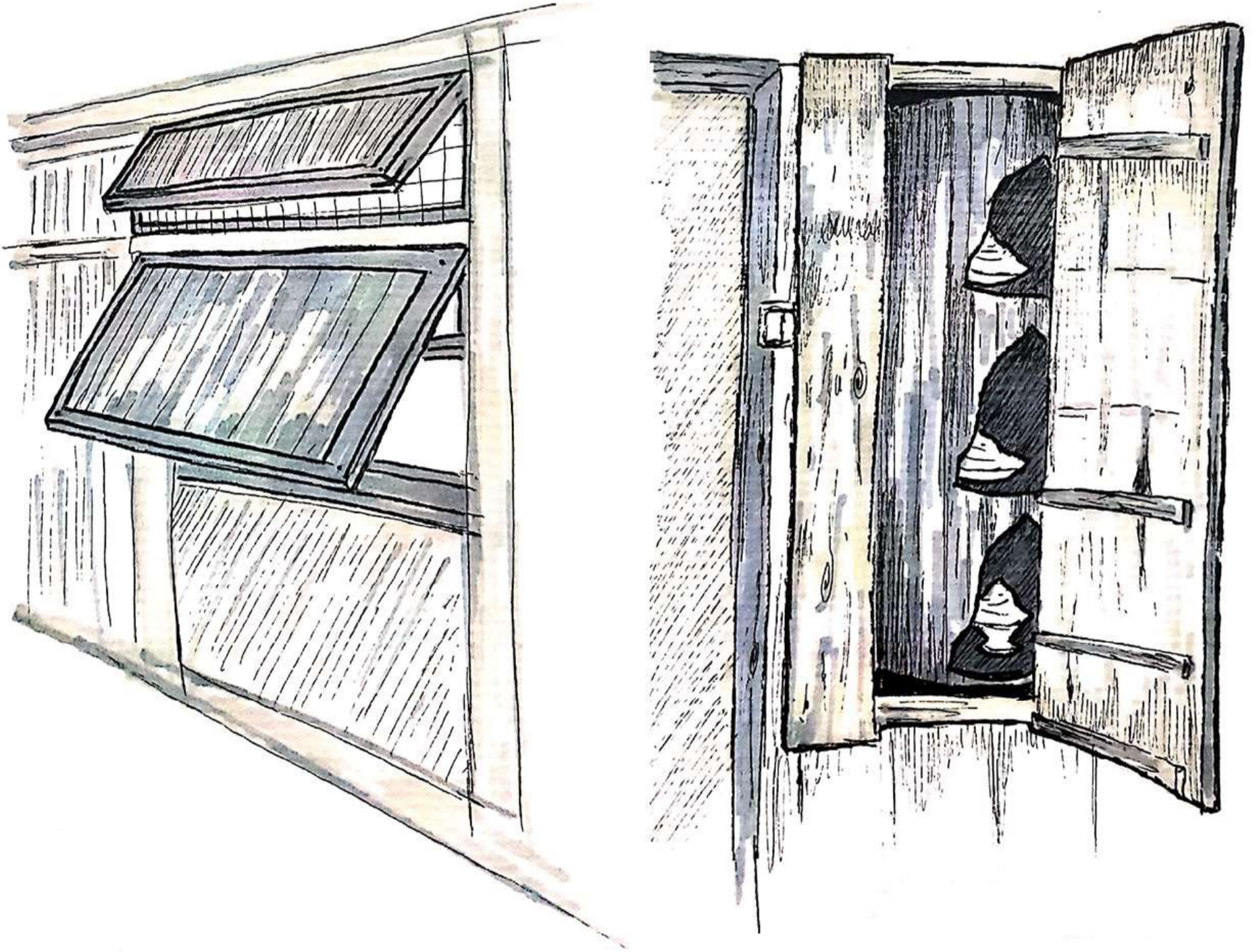
Yüklük: Yatak ve şilte vaz' olunan iki kanatlı büyük dolab.

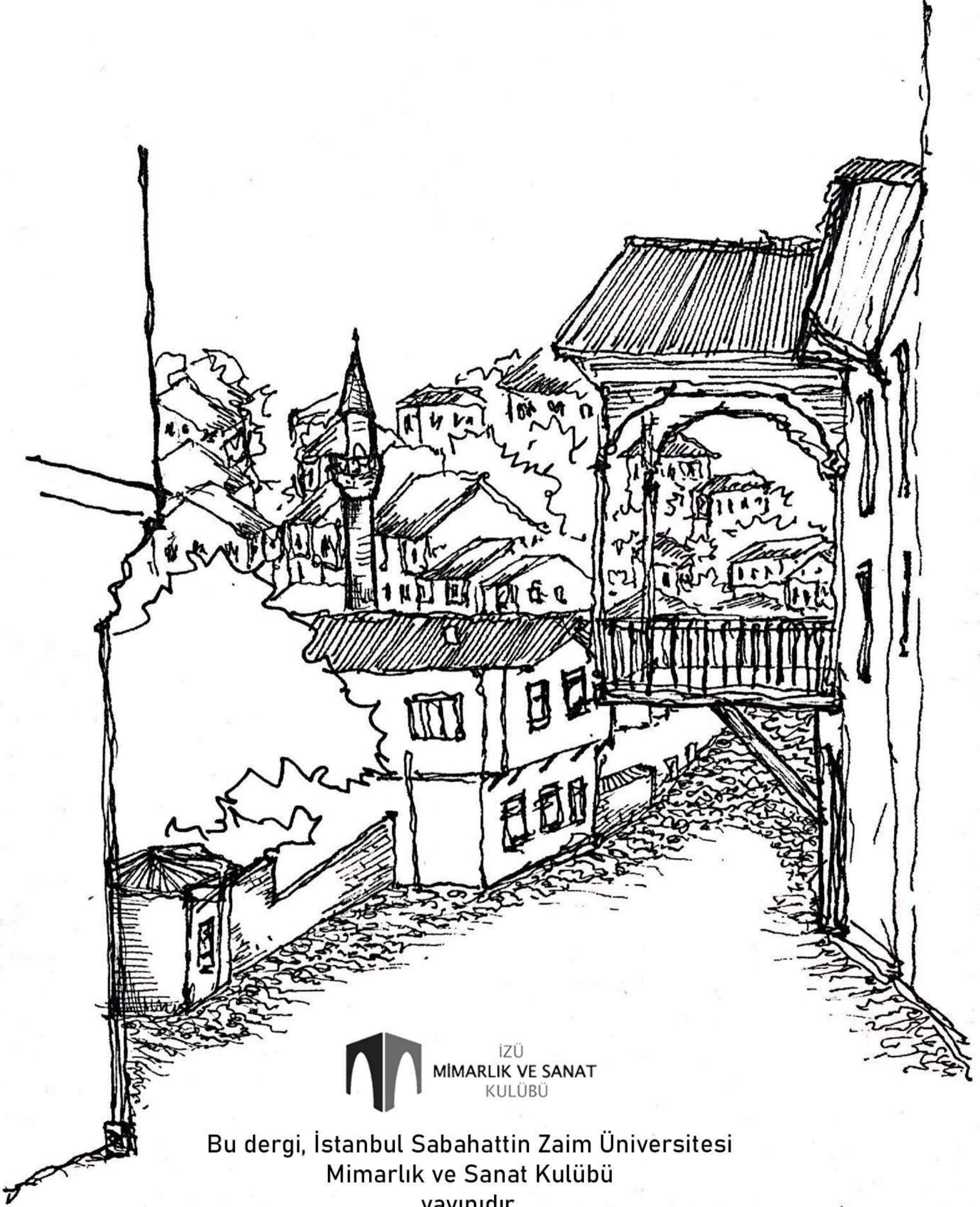
Bani: Binayı tesis eden ve yaptıran zat. (Mi'mar manasında kullanılmamalıdır.)

Kepenik: Bir medhalin¹ eğreti olarak takılıp kapatılan veya menteşe ile müteharrik² olan büyük tahta veya demir kanadı. Örn: Merdiven kepeniği, mahzen kepeniği, dükkan kepeniği vesaire gibi.

Dönme Dolap: Selamlık ile harem daireleri arasında eşya alıp vermeye mahsus mil üzerinde döner şekilde bir tarafı gözlü dolap ki her iki tarafında duranlar birbirlerini görmeksizin bir şey alıp verebilirler.

¹medhal: giriş, giriş yeri (kubbealtı lugatı)
²müteharrik: hareketli, yer değiştirebilen
İstilahat-ı Mimariyye, Celal Esat Arseven
Çizimler Betül Özel'e aittir.

İZÜ
MİMARLIK VE SANAT
KULÜBÜ

Bu dergi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Mimarlık ve Sanat Kulübü
yayıdır.

*Eskiz, Şeyma Kulakaç